

”Barn är barn i alla tider”

**En kvalitativ undersökning av den fria lekens
förändring i dagvården de senaste 20 åren**

Alexandra Knif

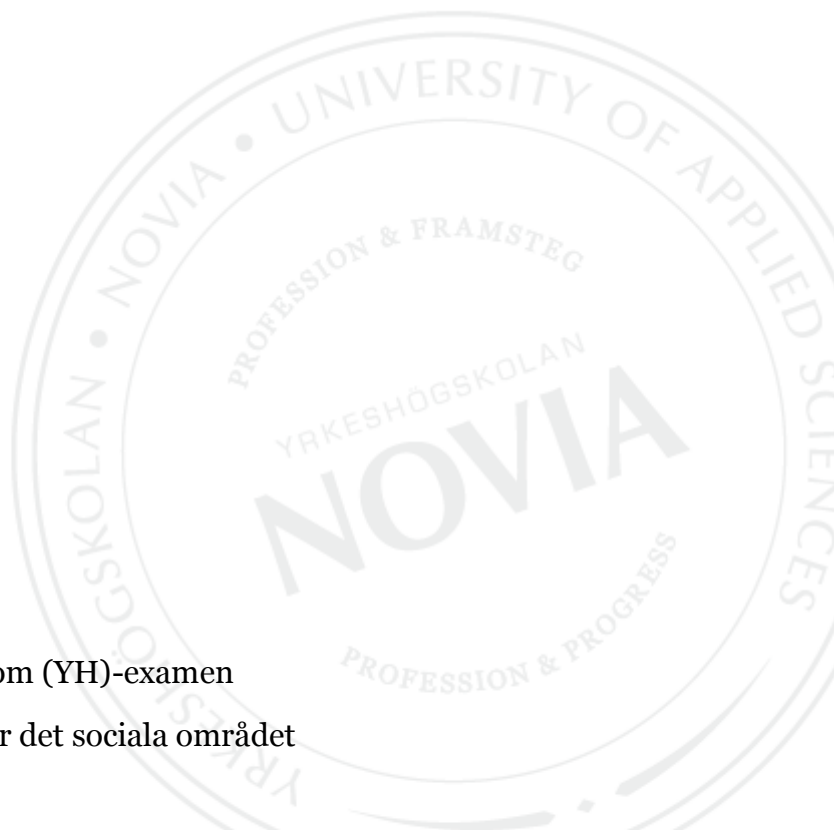
Annina Björkqvist

Sanna Jusslin

Examensarbete för Socionom (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för det sociala området

Vasa 2016

EXAMENSARBETE

Författare:	Alexandra Knif, Annina Björkqvist & Sanna Jusslin
Utbildningsprogram och ort:	Det sociala området, Vasa
Inriktning/alternativ/Fördjupning:	Förskolepedagogik och metodik
Handledare:	Carita Blomström & Ralf Lillbacka

Titel: Barn är barn i alla tider

Datum 14.4.2016

Sidantal 45

Bilagor 1

Abstrakt

Syftet med detta lärdomsprov är att undersöka om och hur barns fria lek har förändrats i dagvården de senaste 20 åren. Centrala frågeställningar i detta lärdomsprov är: Vad brukade barn leka för 20 år sedan? Vad leker barn idag? Hur länge får barn leka fritt och ostört under en dag på daghemmet? Har barns fria lek förändrats under de senaste 20 åren och i så fall hur?

I teoridelen behandlar vi olika definitioner på den fria leken. Vi redogör även för hur nio utvalda teoretiker ser på barns fria lek. Vi diskuterar också den fria lekens betydelse, samt vilka faktorer som kan påverka leken. De faktorer vi behandlar är miljön, pedagogen, teknologin, leksaker och lekmaterial samt samspelet mellan barn.

Vi genomförde sex kvalitativa intervjuer med barnträdgårdslärare som hade minst 20 års arbetserfarenhet. Av vår undersökning framkom det att barns fria lek har förändrats till viss del, något som främst beror på att även samhället har förändrats. Barn leker det de har upplevt, vilket en av våra respondenter också påpekade.

Språk: Svenska

Nyckelord: Barn, fri lek, dagvård,
utvecklingsteorier, förändring

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä:	Alexandra Knif, Annina Björkqvist & Sanna Jusslin
Koulutusohjelma ja paikkakunta:	Sosiaalinen ala, Vaasa
Suuntautumisvaihtoehto/Syventävät opinnot:	Esikoulupedagogiikka ja metodiikka
Ohjaajat:	Carita Blomström & Ralf Lillbacka

Nimike: Lapset ovat lapsia kaikkina aikoina

Päivämäärä 14.4.2016 Sivumäärä 45 Liitteet 1

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tutkia jos ja kuinka lasten leikki on muuttunut päiväkodeissa viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Keskeisiä kysymyksiä tässä opinnäytetyössä ovat: Mitä lapset leikkivät kaksikymmentä vuotta sitten? Mitä lapset leikkivät tänään? Kuinka kauan lapset saavat leikkiä vapaasti ja häiriöttä päivän aikana lastentarhassa? Ovatko lasten vapaat leikit muuttuneet viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana ja jos ovat niin miten?

Teoreettisessa osassa käsittelemme erilaisia määritelmiä vapaasta leikistä. Kuvailimme myös yhdeksän eri teoreetikon ja heidän näkemyksensä teorioista lasten vapaasta leikistä. Keskustelemme myös vapaan leikin merkityksestä ja myös siitä mitkä tekijät voivat vaikuttaa leikkiin. Tekijöitä, joita käsittelemme, ovat ympäristö, pedagogi, teknologia, leikkikalut ja leikkitarvikkeet sekä yhteispeli lasten kesken.

Suoritimme kuusi laadullista haastattelua yli kahdenkymmenen vuoden kokemusta omaavien lastentarhanopettajien kanssa. Tutkimuksemme osoittaa, että lasten vapaa leikki on muuttunut jonkin verran, mikä pääasiallisesti johtuu myös siitä, että yhteiskunta on muuttunut. Lasten leikit perustuvat omiin kokemuksiin, kuten myös yksi haastatelluista sanoi.

Kieli: Ruotsi

Avainsanat: Lapset, vapaa leikki, päivähoito, kehitysteoria, muutos

---

BACHELOR'S THESIS

Author: Alexandra Knif, Annina Björkqvist & Sanna Jusslin

Degree Programme: Social welfare, Vaasa

Specialization: Pre-School pedagogy and methodology

Supervisors: Carita Blomström & Ralf Lillbacka

Title: Children are children at all times

Date 14.4.2016   Number of pages 45   Appendices 1

Summary

The purpose of this thesis is to examine if and how children's free play has changed in daycare during the past 20 years. The key issues in this thesis are: What did children play 20 years ago? What do they play today? For how long are the children allowed to play freely and uninterrupted during a day at daycare? Has children's free play changed during the last 20 years and in that case, how?

The theoretical part of our thesis consists of definitions of free play and also deals with nine theorists and their theories about children's free play. We also describe the importance of free play and the factors that can affect it. The factors that we mention are the environment, the pedagogue, technology, toys and play materials and also the interaction between children.

We conducted six interviews with Kindergarten teachers, who had at least 20 years of work experience. Through our study we found out that children's free play has changed to some extent, which is mainly due to the changes in society. Children play what they have experienced, which one of our respondents also said.

Language: Swedish   Key words: Children, free play, day care, development theory, change

---

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte	2
2.1 Avgränsningar och centrala frågeställningar	3
3. Definition av lek och fri lek	3
4. Olika teorier om den fria leken	5
4.1 Den fria leken enligt Fröbel	6
4.2 Den fria leken enligt Steiner	7
4.3 Den fria leken enligt Montessori.....	8
4.4 Den fria leken enligt Piaget.....	9
4.5 Den fria leken enligt Vygotskij.....	11
4.6 Den fria leken enligt Erikson	12
4.7 Den fria leken enligt Leontjev	13
4.8 Den fria leken enligt Malaguzzi.....	14
4.9 Den fria leken enligt Knutsdotter Olofsson	15
5. Lekens betydelse	17
6. Faktorer som kan påverka den fria leken	20
6.1 Miljön.....	20
6.2 Pedagoger	21
6.3 Samspelet mellan barn	23
6.4 Leksaker och lekmaterial	25
6.5 Teknologin	27
7. Sammanfattning av teoridelen	29
8. Undersökningens genomförande	31
8.1 Metodval	31
8.2 Val av respondenter	32
8.3 Datainsamling och sekretess	32
8.4 Analysmetod	33
9. Analys och sammanfattning.....	33
9.1 Lekmiljön och leksaker.....	34
9.2 Behovet av leksaker	34
9.3 Tid för fri lek.....	35
9.4 Pedagogens inverkan	36
9.5 Teknologin i dagvården	36
9.6 Förändringar i den fria leken.....	37

9.7 Sammanfattning av analysen	38
10. Slutdiskussion	40
Källförteckning	43

Bilagor

Bilaga 1

Intervjufrågor

1. Inledning

Lika länge som människan har funnits har även lek förekommit. Lek är ett grundläggande behov hos människan och lusten att leka finns naturligt hos alla barn. Behovet att leka finns inte enbart hos människan, även hos många djurarter är leken en stor del av deras liv och ett sätt att uppfostra sina avkommor. För människobarnet är leken ett sätt att uttrycka sig och bearbeta intryck och upplevelser. Leken är spontan, glädjefylld, positiv och självuppfyllande i sig. För barnet har leken inget mål, leken är målet i sig. Genom leken förverkligar barnet sig självt och utvecklas på alla plan.

Idag vet man att leken är en vital del av barnets liv och en nödvändighet för barnets utveckling. Förut såg man lek som ett meningslöst tidsfördriv som inte var till någon nytta medan man idag vet att leken är betydelsefull. Barn behöver tid för lek. Synen på leken har för många gått från att kritiskt fråga "har ni bara lekt idag?" till att fråga "har ni hunnit leka idag?". Barns rätt att leka betonas även i FN:s barnkonvention och i *Grunderna för planen för småbarnsfostran*.

Vi har valt att skriva vårt lärdomsprov om barns fria lek och eventuella förändringar som kan ha skett i den fria leken i dagvården under de senaste 20 åren. Vi tycker detta tema är intressant, eftersom vi tror att barns fria lek har förändrats. Vi valde en tidsperiod på 20 år eftersom vi anser att det är en tillräckligt lång tid. Teknologin började också bli mer allmän under denna tid och vi tror att detta kan ha påverkat barns lek. Vi var själva barn i dagvård för 20 år sedan och kan därför bättre relatera till hur det var då. Vi valde att undersöka eventuella förändringar i den fria leken eftersom det är en lek som inte styrs av någon annan än barnet själv. Den fria leken kan alltså vara vilken lek som helst, som barnet spontant har valt. Vi kommer att definiera vad fri lek är och definitionen av den fria leken kommer att grunda sig på litteratur och olika teorier.

Förut var det många som ansåg att leken skulle förenas med nytta och den fria leken ansågs mest vara "tidsutfyllnad". I och med att lekens betydelse betonas idag behöver det avsättas tillräckligt mycket tid för lek i dagvården. Därför har vi valt att fråga hur mycket tid som avsätts för fri lek i dagvården idag. Vi intresserar oss också för hur länge barnen fick leka fritt i dagvården för 20 år sedan för att se om eventuella förändringar i tidsfördelningen skett.

I detta lärdomsprov får läsaren ta del av olika definitioner av fri lek och olika teoretikers syn på vad fri lek innebär. Vi kommer även att ta upp lekens betydelse där vi poängterar varför det är så viktigt att barn får leka. Vi fortsätter med att beskriva möjliga faktorer som kan påverka barns fria lek. Undersökningen består av kvalitativa intervjuer med sex barnträdgårdslärare som har över 20 års arbetserfarenhet. Vi kommer att beskriva vårt metodval och redogöra för vårt val av en kvalitativ forskningsmetod, samt vad den innebär.

2. Syfte

Syftet med detta lärdomsprov är att undersöka om och hur barns fria lek har förändrats i dagvården de senaste 20 åren. Vi undersöker detta genom att granska relevant litteratur som behandlar olika teorier om barns fria lek. Vi redogör också för den fria lekens betydelse, samt för vilka faktorer som kan påverka den. Vi kommer att genomföra kvalitativa intervjuer med barnträdgårdslärare som har arbetat inom branschen minst 20 år. Det är önskvärt att de har arbetat på samma arbetsplats under denna tidsperiod, eftersom de då troligen har en bättre inblick i eventuella förändringar i lekbeteendet. Detta eftersom den fysiska omgivningen såsom utrymmen, lekmaterial och leksaker helt eller delvis är de samma.

2.1 Avgränsningar och centrala frågeställningar

Vi väljer att avgränsa vårt syfte till *hur* eftersom att samtidigt undersöka *varför* den fria leken har förändrats skulle bli ett alltför omfattande projekt. I vårt lärdomsprov kommer vi att nämna eventuella orsaker, om sådana framkommer, men inte fördjupa oss mera i det ämnet. Istället kan ett förslag på vidare forskning vara att fördjupa sig ytterligare i ämnet. Vi kommer inte att gå in på hur könsroller kan påverka leken, inte heller hur etnicitet och kulturell tillhörighet kan inverka på den. Vi kommer endast att ta upp omgivningen i daghemmet och kommer helt att utesluta hemförhållandenas påverkan. Vi kommer också att utesluta hur eventuella problematiska familjerelationer, sjukdomar, handikapp och andra aspekter kan påverka barnens lek.

I de kvalitativa intervjuerna kommer vi att ta upp frågeställningar som: Vad brukade barn leka för 20 år sedan? Vad leker barn idag? Hur länge får barn leka fritt och ostört under en dag på daghemmet? Har barns fria lek förändrats under de senaste 20 åren och i så fall hur?

3. Definition av lek och fri lek

Eftersom hela detta lärdomsprov handlar om fri lek är det ett måste att definiera vad fri lek innebär. Detta för att förstå vad skillnaderna är mellan fri lek och vuxenstyrd lek. Den fria leken är väldigt svårdefinierad och därför har vi valt att ta upp olika syner och definitioner på den. I detta kapitel tar vi upp olika uppfattningar om leken och den fria leken samt skillnader och likheter mellan dem.

Lek är något som har funnits lika länge som kulturen har funnits, om inte längre. Människan är inte den enda varelsen som leker, leken är också en stor del av många djurs liv och de använder också leken för att uppfostra sina avkommor. Lek och fri lek är två svårdefinierade ord, det finns olika uppfattningar om dem. Ofta ger begreppet fri lek en bild av ett eller flera barn som leker här och nu för att de vill det. Fri lek är enligt många den lek som är spontan och som sker utan påverkan av andra, medan andra menar att

vuxenstyrd lek också kan vara fri lek. (Jensen & Harvard, 2009, s. 29-30; Hangård Rasmussen, 1979, s. 93)

Man kan även använda sig av lekteorier, kategoriseringar eller kriterier för att försöka förklara vad leken är. Öhman (2011, s. 36-37) hänvisar till exempel till Pellegrinis tankar i sin bok, enligt Pellegrini kan lek ses ur tre olika perspektiv; ur ett strukturellt, funktionellt och kausalt perspektiv. Enligt det strukturella perspektivet använder barn sig av överdrivna kroppsrörelser för att signalera att det är lek det handlar om. Leken varierar och är inte alltid logisk. Enligt det funktionella perspektivet är leken en process som inte har några konsekvenser i verkligheten och som anpassas av och enligt deltagarna. Enligt det kausala perspektivet anses leken vara något som är lättstört, frivilligt och något som görs av barn. Pellegrini påpekar att vissa anser att leken uppstår när den uppfyller vissa kriterier som t.ex. att den är frivillig, spontan och upprätthålls av barnets eget engagemang. Enligt lekforskaren Garvey är samspel mellan barn inte alltid lek, utan endast när barnen förhandlar fram hur de ska leka tillsammans och vad de ska leka med uppstår lek. (Öhman, 2011, s. 36-37)

Leken är något självvalt och lustbetonat som i sig är tillfredsställande för barnet. Det finns många typer av lek, oftast skiljer man på leken som fri lek och vuxenstyrd lek. Den fria leken är den lek som barnen själva har valt och börjat leka och som de själva styr över. Den fria leken kan lekas ensam eller tillsammans med ett eller flera andra barn. Det finns så klart vissa begränsningar för denna lek, så som utrymmen och redskap, men det viktigaste är att leken är vald av och utförs av barnet självt. Vuxenstyrd lek är när en vuxen sätter igång leken och/eller styr den. (Krag- Müller, Ørsted Andersen & Veje Hvitved, 2012, s. 18-19)

I sin bok, *Leka för livet*, skriver Gustafsson att fri lek skapas av barnets inre glöd och av en genuin nyfikenhet. Barn söker ny kunskap och vill hitta innebörden av empati. Barnets lek är påhittig, barnet kan upptäcka nya saker utan att det är medvetet om det. Vissa gånger hittar barnet ny kunskap som det inte förstår utan innebörden av kunskapen blir klar först när barnet blir äldre. (Gustafsson, 2013, s. 350)

För barn är lek inget tvång, inte begränsad eller avgränsad och den går inte enligt ett manuskript. Leken regleras inte av tid, plats eller regler. Den är inte ett handlingsskede som har en början och ett slut. Detta gör att leken inte kan användas som en inlärningsmetod. Lek styrs inte av vuxna eller andra barn. Lek är något som barnet gör, inte något barnet bestämmer sig för att ägna sig åt. Lek begränsas varken av vanliga lagar eller fysiska lagar, i lek finns bara möjligheter. (Granberg, 2004, s. 11-12; Pramling Samuelsson, 2003, s. 43)

Att leka betyder att vi träder in i ett aktivitetsrum där egna lagar råder. Där befrias människan från vardagens tvång och villkor. Leken är en frivillig aktivitet som inte kan tvingas på någon lika lite som man kan tvinga någon att bli förälskad. Vi leker därför att vi önskar det och därför att det står oss fritt att göra. I lek försöker vi inte realisera några bestämda mål. (Nelson & Svensson, 2005, s. 73)

4. Olika teorier om den fria leken

För att förstå den fria lekens betydelse och vad den innebär kan man ta hjälp av olika upphovsmän till teorier om lek. Ända sedan antiken har lekens ursprung fascinerat filosofer och forskare. Det finns många olika teoretiker som har försökt definiera leken, må de ha varit filosofer, forskare eller pedagoger. Vi har bekantat oss med många av de existerande teorierna om lek men de teorier vi har valt att fördjupa oss i fokuserar mera på vikten av barns lek än vikten av lärandet. Flera av de teorier som vi valde att inte behandla i detta lärdomsprov fokuserar mer på leken som ett läromedel än som något betydelsefullt i sig för barnen. De teorier vi inte valde att lyfta fram definierar inte heller vad fri lek är. I alla de teorier vi valde att behandla i detta lärdomsprov poängteras det att leken är viktig för barnen och den fria leken lyfts även fram. De flesta upphovsmän till de teorier vi valde att redogöra för är välkända och deras teorier har influerat dagens syn på barns lek.

Vi börjar med Fröbel, upphovsmannen till begreppet Kindergarten eller barnträdgården, som lade grunden för dagens dagvård. Inom den kognitiva och utvecklingspsykologiska teorin har vi valt Piaget och Vygotskij, av de psykodynamiska teorierna valde vi Erikson och av de miljöinriktade teorierna valde vi Leontjev. Vi har även med Knutsdotter Olofsson som har inspirerats

av det kommunikationsteoretiska perspektivet och det sociokulturella perspektivet.

Utöver dessa behandlar vi också Montessori, Steiner, och Malaguzzi. Alla dessa har sin egen syn på vad lek och fri lek är. Det finns många likheter i de olika teorierna men alla har ändå olika fokusområden som är värda att nämnas. Vi tar upp dessa teorier för att visa hur stor betydelse leken har för barn och deras utveckling. För enkelhetens skull har vi valt att ta upp de olika teoretikerna i kronologisk ordning enligt deras födelseår. Detta eftersom vi ansåg att alla teorier var lika viktiga och att vissa teorier inte kunde sorteras in i endast en kategori.

4.1 Den fria leken enligt Fröbel

Den tyske pedagogen Friedrich Fröbel (1782-1852) grundade år 1840 en så kallad lek- och sysselsättningsanstalt för barn, vilken blev början till våra moderna barnträdgårdar. Kärnan i Frøbels tänkande kring barns lek är att det är barnens naturliga sätt som de uttrycker sig på. Leken är enligt Fröbel det mest rena och andliga i barnets fysiska, moraliska och andliga utveckling. Leken ger också glädje, frihet och fred med världen. Enligt Fröbel är leken livets spegel, genom leken får barnet bättre förståelse för omvärlden och kan även bearbeta sina känslor och tankar. Genom leken lär sig barnet något om sig själv, sina styrkor, begåvningar och svagheter. I leken lär sig barnet närma sig det som är främmande för det i omvärlden. I leken utvecklas barnet fysiskt, psykiskt, moraliskt och andligt. Glädjen som barnet får genom leken sätter grunden för det vuxna livet samtidigt som barnet lär sig förstå hur livets och naturens lagar fungerar. (Jensen & Harvard, 2009, s.35-36; Lindqvist, 1996, s.51-52; Öman, 1991, s.28-34)

Enligt Fröbel är leken det mest fria uttrycket för människans kraft. Källan till allt gott ligger i leken. Barnet leker intensivt och tålmodigt tills det blir trött, vilket lär barnet att bli tåligt och jobba tills det blir trött även som vuxen. Om barnet hindras från att leka sin självvalda fria lek blir det svårt för barnet att stärkas inför det vuxna livets allvar, eftersom detta sker genom leken. Till följd av detta kan barnets känslomässiga utveckling störas och barnet kan få men

av det. Fröbel menar att de som kan ska vårda leken eftersom den berikar barnets framtida liv. Barnets självständiga aktivitet i leken är en självklar del av dagvårdsverksamheten och så länge barnet inte hindras av vuxna kan leken blomstra. Enligt Frøbels metafysiska världsåskådning är barnet en planta som behöver vård, vilket den får i dagvården. (Jensen & Harvard, 2009, s.35-36; Lindqvist, 1996, s.51-52; Öman, 1991, s.28-34)

I dagvården ska barnet få frodas och mogna, detta sker genom den fria leken men också genom de 20 lekgåvorna som Fröbel skapade och utvecklade. Lekgåvorna består av geometriskt formade klossar, klot och cylindrar, broderier, sånglekar, flättnings- och sömarbeten. Barnen får använda och utforska materialet hur de vill i sin fria lek, själva eller tillsammans med vuxna. Frøbels syn på leken är att den är fri från krav och vuxnas påverkan. Den vuxne ska enligt Fröbel endast närvara och reglera leken om det behövs utan att styra eller dominera den. Samtidigt var lekgåvorna baserade på bl.a. matematik och geometri och oftast mycket formella. Barnens "fria lek" blev att välja mellan en förutbestämd sysselsättning med de olika lekgåvorna vilket skapade motsättningar mellan den fria leken och den fostrande ideologin Fröbel hade. (Jensen & Harvard, 2009, s.35-36; Lindqvist, 1996, s.51-52)

4.2 Den fria leken enligt Steiner

Rudolf Steiner (1861-1925), den österrikiske pedagogen och läkaren, ansåg att barnet mellan 0 och 7 års ålder bygger upp grunden för hela det kommande livet. Under denna tid är det viktigt med en lugn, trygg miljö där barnet får utvecklas genom egen aktivitet i form av lek och interaktion där vuxna finns som goda förebilder. Steiner poängterar att barn inte gör som de vuxna säger utan gör som den vuxna gör. Att blanda sig i och "läxa upp" barn när de leker är alltså inte det rätta tillvägagångssättet. Att fokusera på vad man säger och hur man gör saker samt genom att alltid föregå med ett gott exempel gör att barnen lär sig att göra rätt. (Kranich, 2002, s.88-91 ; Forsell, 2011, s.181-184)

Steiner betonar vikten av att barnets fantasi och egna föreställningsförmåga ska få utvecklas ohämmat. Styva leksaker med fasta former som kan användas endast till något konkret är inte att föredra, istället ska leksaker ha former som bara är antydningar så att barnet får tillfälle att genom sin fantasi fylla ut det som saknas. En docka behöver alltså bara i stora drag se ut som en människa med t.ex. två armar, två ben och ett huvud. Resten såsom ansikte, hår och kläder är upp till barnets fantasi och kreativitet. Samtidigt ska det lilla barnet i sin lek kunna använda ”dockformen” till vad de vill, den kan lika bra vara en nalle eller en häxa. Föreställningarna ska inte bindas till fasta former hos olika föremål utan behålla sin inre rörliga livlighet. (Kranich, 2002, s. 88-91; Forsell, 2011, s. 181-184)

4.3 Den fria leken enligt Montessori

Den italienska läkaren och antropologen Maria Montessori (1870-1952) beskriver lek som något barn måste få välja själva för att utvecklas normalt. Leken ska inte vara styrd av vuxna eller ha något bestämt mål. Leken är alltså något konkret som barnet gör för att bygga upp sig självt. Montessori observerade små barn göra samma saker om och om igen tills de fullt behärskade en aktivitet. Den fria leken kommer från barnets inneboende drivkraft och självständighet. Montessori ansåg också att om barnet själv får leka fritt och hitta på sin lek kommer barnet att komma ihåg och återvända till samma lek igen vid ett nytt tillfälle. Vi vuxna måste förstå barnets behov av frihet för att formas och utvecklas utifrån sina egna förutsättningar. (Forsell, 2011, s. 208; Egidius, 2009, s. 28-33)

En vuxen måste kunna förbereda barnets omgivning så att den blir meningsfull samtidigt som den vuxne lyssnar till barnets uttryck för utvecklingsbehov och anpassar verksamheten efter barnet. Montessori menar att barnet själv känner vad som är till nytta för den egna utvecklingen och vad det behöver just nu. Som vuxna måste vi lära oss att ta det i beaktande och införliva det i hela dagvårdsverksamheten. Samtidigt är praktiskt arbete något av det mest betonade i Montessoris teori, hon menade att det finns en rätt tidpunkt för all inlärning då barnet går igenom olika utvecklingsperioder. Pedagogen ska ta tillvara varje utvecklingsperiod och -tillfälle genom att sätta

barnet i sådan verksamhet som gynnar varje unik utvecklingsperiod. Montessoriverksamheten är därför känd för sina olika ”arbetsverksamheter” där barn i så hög utsträckning som möjligt på egen hand får lära sig allt från att städa, tvätta, baka, laga mat m.m. Detta kan ses som motsägelsefullt då den fria leken å ena sidan betonas och å andra sidan vikten av att barnet genom lek lär sig det praktiska arbetet. (Forsell, 2011, s. 208)

4.4 Den fria leken enligt Piaget

Den schweiziske biologen och psykologen Jean Piaget (1896-1980) delar in barndomen i olika utvecklingsstadier. Det första stadiet är det sensomotoriska stadiet (0-2 år). Under denna tid är barnet helt uppslukat av sin egen kropp och lär sig att koppla ihop sinnesintryck med rörelser för att förstå omvärlden. Nästa stadium är det pre-operationella stadiet (2-7 år). Barnet är i detta stadium väldigt egocentrerat och kan inte se på saker ur någon annans perspektiv än sitt eget. Samtidigt utvecklar barnet i detta stadium en förståelse för olika symboler, d.v.s. att en sak kan föreställa något annat. (Elkind, 1976, s. 28-30; Lillemyr, 2013, s. 102-110; Wikare, Andersson & Watsi, 2000, s. 18-20, s. 29)

Det tredje stadiet är det konkret-operationella (7-11 år). Barnet har nu lärt sig att tänka genom de handlingar det tidigare endast kunde utföra med sin kropp. Barnet har börjat kunna tänka logiskt och förstå att världen inte endast kretsar kring barnet självt. Det sista stadiet (12-15 år) är det formellt-operationella stadiet. Barnet eller den unga kan nu tänka som en vuxen, d.v.s. tänka logiskt och har utvecklat en slutledningsförmåga. Detta stadium är det slutgiltiga, inga fler mentala system utvecklas efter detta utan endast en fördjupad insikt om livet. (Elkind, 1976, s. 28-30; Lillemyr, 2013, s. 102-110; Wikare, Andersson & Watsi, 2000, s. 18-20, s. 29)

Den första leken uppstår enligt Piaget i det första stadiet och är en sorts övningslek, ett upprepande av handlingar för funktionens skull. I det konkret-operationella stadiet kan barnet förstå regelverk. Så småningom blir barnet benäget att skapa egna inre bilder och föreställningar. Nu kan barnets låtsas vara något annat än sig själv i leken, t.ex. en katt. Barnet kan nu också låtsas

att en leksak är något annat än det leksaken egentligen är. Då barnet klarar av detta har leken utvecklats till symbollek. Barnet vet t.ex. vad ett gosedjur är för något och att det inte är levande men kan ändå låtsas att det är en riktig katt. (Lillemyr, 2013, s. 102-110; Wikare, Andersson & Watsi, 2000, s. 18-20, s. 29-31, s. 90-92)

Den kognitiva teorin betonar att barn föds med vissa medfödda förmågor. Beteendet utvecklas sedan och påverkas av miljön men också av de medfödda förmågorna. Barnet lär sig något av de upptäckter det gör varje dag och den nya kunskapen förändrar barnets sätt att agera. Denna process kallar Piaget för adaptation. Adaptationen, eller anpassningen, blir en kognitiv process. Detta innebär att man får nya erfarenheter som förutsätter förändring för att kunna samordnas med de gamla erfarenheterna och bilda ny kunskap. Adaptationen består av en växelverkan mellan två processer, assimilation och ackommodation. Ackommodation betyder att tidigare erfarenheter och intryck förändras för att bättre överensstämma med verkligheten. Assimilation innebär att man genom tidigare erfarenheter tolkar nya intryck och fogar samman dem med de erfarenheter man redan har. Assimilation och ackommodation är processer som ständigt går in i varandra och tillsammans bildar adaptation som är en aktiv process av anpassning till omvärlden. (Lillemyr, 2002, s. 131-144; Pramling Samuelsson, 2003, s. 48)

I leken är det assimilationen som dominerar medan ackommodationen är huvudsaklig i imitation och härmning. Samtidigt är imitation och lek en förutsättning för varandra. Barn härmar och upprepar och genom detta bildas leken. Enligt Piaget har varje barn en inneboende nyfikenhet på omvärlden som leder till att barnet leker. Genom leken utforskar och lär sig barnet. Piaget har också beskrivit leken som fri och jämbördig mellan barn. Drivkraften till lek hos det lilla barnet är strävan till jämvikt mellan assimilation och ackommodation. Samtidigt har det påpekats att Piaget i alldeles för liten grad poängterar barnets språkutveckling och den sociala biten i barnets lek samt dess påverkan på leken. (Lillemyr, 2002, s. 131-144; Pramling Samuelsson, 2003, s. 48)

4.5 Den fria leken enligt Vygotskij

Lev Semenovich Vygotskij (1896-1935) var en rysk psykolog som tog fram den teori som idag kallas den kulturhistoriska teorin. Han har även lagt grunden för den sociokulturella teorin. Han influerades av Karl Marx och Freidrich Engels. Vygotskij hade kontext och kultur som grund för sitt arbete, han menade att människor lär sig av varandra genom hur de talar och hur de gör. Detta har gjort att samhället har gått framåt och utvecklats. När något nytt kommer kan många vara misstänksamma och motvilliga mot det nya men någon annan kan tycka att det är fantastiskt. Detta kan leda till att allt fler ”hoppas på” trenden. Om man tar bilen som exempel, det räckte länge innan folk började använda motordrivna fordon för de var så vana med häst och vagn. Efter ett tag var det ändå allt fler som skaffade bil och i dagsläget har de flesta familjer minst en bil. Detta händer hela tiden, se bara på olika klädtrender, de senaste mobiltelefonerna o.s.v. Människor följer varandra och lär sig av varandra, på det sättet går samhället vidare. (Smidt, 2011, s. 9, s. 25-40; Lillemyr, 2013, s. 113-117)

Vygotskij menar att yngre barn inte kan leka om de inte har ett föremål framför sig som de kan leka med. Enligt Vygotskij är leken för äldre barn en låtsassituation, barnen måste kunna skilja på det visuella och det förnuftiga. Detta betyder att barnet har lärt sig att kunna tänka och använda saker som inte är närvarande. Barnets lek innehåller också regler, inte regler som är satta av föräldrarna utan av barnet själv. Detta betyder att barnet exempelvis kan föreställa sig att pinnen det har är ett trollspö men trollspöet kan bara användas för magi, inte för att t.ex. ro med. Att ett trollspö används för att skapa magi har barnet lärt sig genom andra eller genom erfarenhet, exempelvis från tv. Därför efterapar barnet hur det används och på det sättet skapas regler. (Smidt, 2011, s. 146-158; Kragh-Müller, Ørsted Andersen & Veje Hvitved, 2012, s. 24-16; Lillemyr, 2013, s. 119-121)

Enligt Vygotskij skapar barn kunskap genom lek. När de leker tillsammans med vuxna eller äldre barn tar de lärdom av dem eftersom barnen anser att de äldre vet bättre. Vygotskij beskriver också lek som en respons på ouppfyllda önskningar. När barnet vill ha något men inte får det, låtsas barnet att det har

det istället. Vad barnen använder som föremål i leken, om det är en pinne eller en madrass som ska föreställa en häst, spelar ingen roll utan endast det att de kan använda ett föremål som något annat. Men det finns ändå regler som ska följas, om barnet varit med och ryktat en häst så ska hästen borstas och fixas efter att de ridit, oavsett om det är en pinne eller madrass. Det är speciellt reglerna som Vygotskij tycker är viktiga och inte vilket föremål som används, alla föremål kan bli nästan vad som helst i barns ögon. Vygotskij menar också att barnen söker en mening i leken, ett problem som ska lösas eller regler att följa. Men barn vill också uppnå glädje med leken, att få vara glad och att kunna följa regler är två av de viktigaste sakerna i barns lek enligt Vygotskij. (Smidt, 2011, s. 146-158; Kragh-Müller, Ørsted Andersen & Veje Hvitved, 2012, s. 24-16; Lillemyr, 2013, s. 119-121)

4.6 Den fria leken enligt Erikson

Erik Homburger Erikson (1902-1994), en tysk konstnär och psykoanalytiker, menar att leken följer en rad olika stadier. Under leken i mikrosfären fokuserar barnet på föremål och relationer i närmiljön medan leken i makrosfären har utvecklats till att omfatta lek med andra. Barnets fria lek är ett uttryck för barnets känslomässiga upplevelser, ett sätt för barnet att klara av verkligheten och bearbeta upplevelser genom experiment och planerande. Genom leken kan barnet bearbeta starka känslor såsom rädslor men också utveckla sitt jag och uttrycka ouppfyllda önskningar. Genom leken utvecklar barnet också sin självständighet och sitt självbestämmande. (Kragh-Müller, Ørsted Andersen & Veje Hvitved, 2012, s. 21-22; Jensen, 2013, s. 162-168)

Eriksson menar att barn leker av fri vilja och det barn leker kommer inifrån. Barnet finner glädje i att leka och känner inte heller sig besvärad av leksituationer som i det verkliga livet skulle kunna leda till negativa konsekvenser. Till exempel kan barn glädjefyllt leka tjuvar som gör inbrott utan att bli rädda för att en riktig polis ska komma och arrestera dem. När barnet leker är det "ledigt" från verkligheten, vilket enligt Eriksson gör leken till arbetets motsats. När barn leker behöver de inte göra någon nytta eller tänka på att något ska produceras i leken. I leken får barnet vara vem det vill och ha fysiska och psykiska egenskaper det inte besitter i verkliga livet. Leken

kan ske var som helst och påverkas inte av tidens och rummets begränsningar. I leken är vi fria och helt och hållet oss själva, säger Eriksson, som menar att både vår fysiska värld och vårt samhälle begränsar oss. (Jensen, 2013, s. 162-164)

Enligt Erikson går barnet igenom en kris under förskoleåldern. Genom denna kris lär sig barnet att använda fantasin, att kunna samarbeta, att bli självständigt och att ta egna initiativ. När barnet utvecklats på ett positivt sätt under krisen blir det självständigt, aktivt, nyfiket och socialt. Om barnet utvecklas negativt under krisen kan barnet bli ängsligt, ha svårare att klara sig tillsammans med andra barn och ha större behov av en vuxen. Barnet kan dessutom ha svårare att ta del av leksammanhang som involverar fantasilekar. Erikssons syn på leken har ibland kritiserats för att i för hög grad förknippas med emotionella problem och negativ utveckling hos barn, fastän leken är något som ligger som grund för alla barns utveckling. (Lillemyr, 1990, s. 89-91; Kragh-Müller, Ørsted Andersen & Veje Hvitved, 2012, s. 21-22; Jensen, 2013, s. 162-168)

4.7 Den fria leken enligt Leontjev

Den sovjetiske psykologen Alexej Leontjev (1903-1979) menar att leken innehåller två viktiga element, behov av handling och en beteendemässig grund för att utföra handlingen. Barnets egna inre motivation är utgångspunkten för lek, d.v.s. att barnet vill leka. Barnet vill utföra en handling som det ser den vuxna göra men behärskar inte att göra den. Då uppstår en konflikt som barnet löser genom att använda sig av lek. Leken grundar sig alltså enligt Leontjev i den psykiska utveckling som barnet genomgår. Leontjev menar att leken inte uppstår spontant utan är ett resultat av erfarenheter från verkligheten. Detta kan vara egna upplevelser eller erfarenheter barnet har fått genom att iaktta vuxna. Barnet går helhjärtat in i leken med sina egna förutsättningar och behov som grund, leken har alltså både personlig mening och betydelse för barnet. Barnet utvecklar sig själv och sin personlighet genom leken. (Lillemyr, 2013, s. 140-143; Kragh-Müller, Ørsted Andersen & Veje Hvitved, 2012, s. 26-27; Lillemyr, 1990, s. 92-97)

Leontjev menar att barnet genom sina lekar lär sig hur det är att vara vuxen. Barn leker det som de ser de vuxna göra och detta utvecklar enligt Leontjev deras insikt och förmåga att förstå hur det är att bli vuxen. Men leken utvecklar också barnens fantasi. Ett barn kan använda sig av fantasi för att få saker att stämma med deras lek. Till exempel om barnet leker med två dockor som är i samma storlek kan det ändå tänka sig att den ena är ett barn och den andra en mamma. Ju mera ett barn använder sin fantasi i leken, desto mer utvecklar det den. (Lillemyr, 2013, s. 140-146; Kragh-Müller, Ørsted Andersen & Veje Hvitved, 2012, s. 26-27; Lillemyr, 1990, s. 92- 97)

Enligt Leontjev är leken något som de vuxna inte kan delta i. Om den vuxne deltar blir det en lärosituation och en annan sorts lek. Leken är en process och i den processen uppstår lärandet så att barnet kan uppnå ett mål, menar Leontjev. Leken är alltså en process där barnet kan lära sig tillgodose sina behov. Han menar också att barn lär sig använda fantasin för att lösa konflikter och att fantasin är en produkt av leken, inte en förutsättning för den. (Lillemyr, 2013, s. 140-147; Kragh-Müller, Ørsted Andersen & Veje Hvitved, 2012, s. 26-27; Lillemyr, 1990, s. 92- 97)

4.8 Den fria leken enligt Malaguzzi

Den italienska pedagogen Loris Malaguzzi (1921-1994) var verksam i den norditalienska staden Reggio Emilia, som är känd för sina speciella arbetsmetoder och teorier i det pedagogiska arbetet i stadens förskolor. Reggio Emilia-pedagogiken och inspiratören Malaguzzi lade särskilt fokus på goda lek- och lärmiljöer för barn. Miljön och "rummet" där leken sker ses som "den tredje pedagogen". Samtidigt sätts också stor vikt på pedagogens kompetens och målmedvetenhet i arbetet med barn. Det centrala för Malaguzzis syn på barn är att de själva ska få upptäcka världen, på så många kreativa och nyanserade sätt som möjligt. Lekutrymmena ska vara rymliga, spännande, lättillgängliga och inspirerande. Samtidigt ska leksakerna vara många och användbara så att de "bjuder in" barnen till gemensam lek. Leksakerna behöver inte vara dyra eller avancerade men däremot bör de vara mångsidiga och stimulerande. (Krag-Müller, Ørsted Andersen & Veje Hvitved, 2012, s. 39-59)

Det bör finnas tillräckligt med utrymme för att barn ska få fortsätta sin lek och inte behöva städa undan direkt samma dag. Det ska finnas mycket färger, synintryck och olika material såsom färggranna papper, lådor, ljuskällor och speglar. Detta är vanliga redskap i Reggio Emilia-verksamheter, allt för att väcka sinnen. Malaguzzi betonar vikten av att ge barnet friheten att utforska, leka och använda sin fantasi. (Krag-Müller, Ørsted Andersen & Veje Hvitved, 2012, s. 39-59)

”Barnet har hundra språk, hundra händer, hundra tankar, hundra sätt att tänka, leka och tala på. Barnet har hundra sätt att lyssna på, att förundras på, att älska på. De har hundra sätt att känna glädje, att sjunga och förstå hundra världar på, att upptäcka hundra världar på, att uppfinna hundra världar på och att drömma. Barnet har hundra språk men förlorar 99.”

- berömt citat av Loris Malaguzzi. (Krag-Müller, Ørsted Andersen & Veje Hvitved, 2012, s. 59)

4.9 Den fria leken enligt Knutsdotter Olofsson

Birgitta Knutsdotter Olofsson (1929-) är en svensk psykolog och professor i pedagogik som forskat inom två områden; lek och ungdomsbrottslighet. Hon är en populär föreläsare och har skrivit många omtyckta böcker om barn. Chaterine Garvey, Helen Schwatzman och Gregory Baetson är några personer som har inspirerat henne, hon har utvecklat deras tankar och format om dem så de passar hennes synsätt. (Jensen & Harvard, 2009, s. 12; Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 6; Jensen, 2013, s. 141-142, s. 209; Öhman, 2011, s. 58)

Birgitta Knutsdotter Olofsson skriver i en av sina böcker att allt som barn gör inte är lek. För att barnen ska förstå att det är fråga om lek måste de använda sig av leksignaler. Detta baserar hon på forskaren Gregory Batesons undersökning av apungar som leker genom att jaga varandra och bråka med varandra. Av denna undersökning har det framkommit att alla djur som leker använder sig av leksignaler för att visa att det inte är på riktigt. Dessa signaler kan komma genom tonlägen, mimik eller genom sättet man talar eller beter sig på. Barn och vuxna måste använda sig av leksignaler under hela leken, annars kan man misstolkas och leken slutar dåligt. Barn får leksignaler genom kulturell överföring och genom social samvaro. För att barn ska kunna leka tillsammans måste de ha lärt sig att tolka leksignaler och kunna använda sig

av dem. (Jensen & Harvard, 2009, s. 75-80; Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 6-10; Jensen, 2013, s. 142)

Knutsdotter Olofsson menar i motsats till många andra att lek har en ram, det finns gränser i leken och den har en början och ett slut. Barn kan gå in och ut ur leken, när barnet är i leken gäller lekens regler men går barnet ut ur leken så är det vardagsregler som gäller igen. Exempelvis ett barn som sitter på en stol och leker att det är ute och kör bil vet att det inte kan stiga ur bilen i farten, men när barnet går ur leken slutar dessa regler att existera och stolen barnet satt på upphör att vara en bil. För att detta ska kunna fungera måste barn förstå när leken upphör, annars kan barn ha svårt att skilja på vad de gör i leken och vad som händer på riktigt. (Jensen & Harvard, 2009, s. 75-80; Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 10-11)

Barn bortförklarar ofta olyckor med att säga att det bara var på låtsas. Vuxna kan också använda sig av denna fantasivärld, exempelvis när vuxna leker med barnen kan de säga "nu tog jag din näsa", vilket är på låtsas men vissa barn kan bli ledsna för att de inte förstår att det är på låtsas. För att barn ska kunna leka tillsammans med andra behövs tre sociala regler; samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Barnet måste alltså kunna komma överens med sin lekpartner vilken lek man leker, se till att alla är jämlika oavsett förutsättningar och ålder samt att alla får vara med och bestämma och turas om att vara ledare. Barn använder sig ändå ofta av tidigare upplevelser och erfarenheter i leken. När de leker förvandlas verkligheten till något annat, tid och rum försvinner och förvandlas och barnet kan vara sig själv eller någon annan. Leken bygger på fantasi, barnen kan tänka sig saker som inte finns närvarande. Men allt barn fantiserar om bygger på något de upplevt, Knutsdotter Olofsson säger "*verkligheten är fantasins moder*" (Jensen & Harvard, 2009, s. 75-80; Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 10-15, s. 62; Jensen, 2013, s. 142-143; Öhman, 2011, s. 58)

Knutsdotter Olofsson säger att "*för barn är allt transformers*", alltså att barn kan använda sig av vad som helst i sin lek och föreställa sig att det är något annat. Hon menar också att barn kan gå så djupt in i leken att de går in i en sorts hypnotisk trance, världen omkring försvinner och fantasin flödar. Allting är möjligt i lekens värld skriver Knutsdotter Olofsson, allt kan bli något annat

och alla kan bli någon eller något annat. Leken upphör oftast om reglerna bryts eller om något av barnen blir rädda för något i leken eller utanför leken. (Jensen & Harvard, 2009, s. 75-80; Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 11-21; Jensen, 2013, s. 144)

5. Lekens betydelse

I föregående kapitel har vi tagit upp olika syner på lek och fri lek. Alla teoretikerna betonar vikten av fri lek och dess betydelse för barns utveckling. I detta kapitel kommer vi att gå ännu djupare och lyfta fram varför leken är så viktig. Vi kommer att lyfta fram varför leken är så viktig för både barnets utveckling och sociala kompetens. Vi har bland annat använt oss av *Grunderna för planen för småbarnsfostran* (2005), ett nationellt styrdokument inom småbarnsfostran i Finland. Även i detta styrdokument poängteras betydelsen av leken precis som i många andra böcker som vi använt som källor i detta kapitel.

Alla barn leker, det är en viktig del av deras liv. Barn njuter av att leka och för dem är leken ett självändamål. Barn leker utan mål, de lär sig medan de leker men målet med deras lek är inte att lära sig. Lek är en social verksamhet, andra barn inverkar i hög grad på hur leken utformas. Då barn börjar undersöka föremålen omkring sig formas barnens fantasilekar, vilket bidrar till att barnen får de första erfarenheterna från det abstrakta tänkandets område. Barnen både härmar och skapar nytt när de leker, de använder sig av allt som de har sett, hört och varit med om. Den verkliga omvärlden vävs ihop med barnens fantasivärld. Även om allt som är betydelsefullt inte uttrycks i lek är allt det barnen uttrycker i leken betydelsefullt för dem. (*Grunderna för planen för småbarnsfostran*, 2005, s. 25)

Synen på lek har förändrats i takt med tiden, förr i tiden ansågs leken vara ett meningslöst tidsfördriv och något som de vuxna såg ner på. Numera anses leken vara en ständigt pågående verksamhet som är nödvändig för barnets utveckling och lärande. Leken inleds redan när barnet är spädbarn i och med ögonkontakten mellan barn och förälder, leken med den egna kroppen och lekarna på skötbordet. En grundförutsättning för lek är trygghet och tillit som

växer fram ur samspelet med omgivningen. Under barnets första levnadsår skapas grunden till alla former av lek. (Granberg, 2004, s. 29-31)

Anne Glover menar (enligt Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003, s. 42) att när barn börjar leka handlar det om att upptäcka den fysiska världen runt barnet. I takt med att barnet blir äldre utvecklas leken gradvis till rollek. Barnen gör sin värld meningsfull när de gestaltar sina erfarenheter genom leken då de använder sig av kroppen, språket och olika material. Vid lek tillsammans med andra barn övar barnen på att turas om, samarbeta i grupp, öva självkontroll och att vara tillsammans med andra. Barnen ges tillfälle att göra saker själva och de kan prova gång på gång tills de behärskar dem. Barnens emotionella utveckling påverkas därför när de upplever en känsla av egen makt och möjlighet. Glover menar också att barnens kognitiva utveckling påverkas eftersom ett symboliskt tänkande är centralt i leken. Barnen har stora möjligheter att symbolisera och använda material som är meningsfullt för dem, vilket också är viktigt i lärandet. (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003, s. 42)

Leken kan anses som ett nöje för barnen men också som både lärande och utvecklande forskning. Leken anses fungera som kommunikationsmedel, bearbetningsmetod, umgängesform och uttrycksmedel. Leken kan även anses som socialiserande och jag-stärkande. Leken kan kallas barnens egen frizon. Vuxna kan använda sig av leken som ett pedagogiskt medel, som instrument för att tolka barns psykiska hälsa och även som terapi för barn som behöver bearbeta traumatiska upplevelser. (Granberg, 2004, s. 47; Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 39-40)

När barn leker går de in i leken helt och hållet, drivna av lust, nyfikenhet och undersökande iver. De undersöker världen med alla sinnen och de erfarenheter de får samlas och lagras i kroppen. Erfarenheterna befästs och blir till kunskaper. Barnen lär sig genom leken men lek är inte en undervisningsmetod. Leken utvecklar barns motorik, språk, sinnen, sociala kompetens, perception och ett konkret och abstrakt tänkande. (Granberg, 2004, s. 48)

I takt med att barnen växer och utvecklar sin lek utvecklas även en mängd färdigheter hos barnen. Grunden till en egen identitet skapas i och med att barnens motoriska färdigheter, språkliga förmåga och intellektuella, sociala och känslomässiga kapacitet växer. Barnens självinsikt om sina egna förmågor, sin egen personlighet, kroppen och könstillhörigheten utvecklas under leken. Barnens självständighet ökar och den egna identiteten utvecklas genom leken. (Granberg, 2004, s. 60)

De sex huvudgrupperna av färdigheter som utvecklas i leken är motorik, språk, intellekt, social kompetens, fantasi och kreativitet samt sinnen. Till de färdigheter som räknas till motorik hör t.ex. balans, kroppskontroll, minspel och koordination. Språkliga färdigheter är t.ex. begrepp, meningsbyggnad, uttal och gester. Intellektuella färdigheter är t.ex. kunskap, minne, slutledning, koncentration och rumsuppfattning. Färdigheter som utvecklas inom social kompetens är t.ex. samarbetsförmåga, empati, gemenskap, moral och vänskap. Färdigheter som har med fantasi och kreativitet att göra är t.ex. påhittighet, skapande, inlevelseförmåga och associerande. Alla sinnen utvecklas under leken, det vill säga hörsel, syn, lukt, smak, känsel och även kinestesi, d.v.s. rörelse- och muskelsinne. (Granberg, 2004, s. 61)

För barn är leken meningsskapande. *"Leken, liksom kulturen, är nödvändig, oberoende av vilka effekter den har på vår hälsa. Den är en del av vad det innebär att vara en levande människa."* (Gustafsson, 2013, s. 254) Hela barnets värld och även barnets erfarenheter lyfts upp i leken. Att leka kräver sociala, emotionella och kognitiva färdigheter. För att få vara med i leken med någon annan krävs social och emotionell känslighet. Barnen utvecklar en känsla för rättigheter i och med att de kan bestämma vad och med vem de vill leka. Samtidigt är de medvetna om att de inte kan bestämma över varandra. Detta bidrar till att barnen får kännedom om demokratins former. (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003, s. 43-52)

6. Faktorer som kan påverka den fria leken

I de föregående kapitlen har vi tagit upp olika definitioner och teorier om lek samt varför leken är så viktig. Som fortsättning vill vi nu ta upp vad som kan påverka leken, både positivt och negativt. Har pedagogens inblandning eller frånvaro från leken någon påverkan på hur barnen leker? Hur påverkar miljön? Finns det något som säger att teknologin har ändrat på barns lek? Har tillgången till lekmaterial något att göra med hur barn leker? Allt detta redogör vi för i detta kapitel.

6.1 Miljön

En mångsidig och flexibel omgivning väcker nyfikenhet, intresse och en lust att experimentera hos barnen. Funktionella och estetiska synpunkter ska tas i beaktande då inlärningsmiljön planeras. Förutsättningar för en trygg miljö är att den är anpassad efter barnets hälsa och välbefinnande. Är omgivningen fungerande, positiv och trivsamt sporrar barnen till att leka, röra på sig, utforska, agera och uttrycka sig själva. En välplanerad inlärningsmiljö är gynnsam för verksamhet i små grupper där alla har möjlighet att delta i diskussionen och växelverka med varandra. (Grunderna för planen för småbarnsfostran 2005, s. 22)

Lekmiljön kan delas upp i en fysisk och i en psykisk miljö och tillsammans bildar de en helhet. Den fysiska miljön består av fasta och fysiska ramar, både inomhus och utomhus. Inomhus begränsas lekytor av exempelvis dörrar, väggar, fönster och fast inredning. Utomhus är det bland annat staket, träd, buskar och lekredskap som påverkar och begränsar lekytorna. Olika leksaker och material påverkar vad, hur och var barnen leker. Dagvården ska vara ett komplement till hemmet och ge barn möjlighet att pröva sådant som kanske inte finns i hemmet. Miljön ska utformas utgående från barnen så att den inspirerar, lockar och utmanar barnen till lek. En bra utformning av miljön stimulerar verksamheten och inbjuder till kontakt och samvaro. (Granberg, 2004, s. 75-76)

Barn behöver tid och utrymme för att leka. Tid att leka behövs för att barnen ska kunna utveckla leken. Om barnen får leka utan att bli störda av vare sig vuxna eller andra lekande barn kan leken utvecklas. Då är leken lärande och barnen lär sig via den. Därför ska både den fysiska och psykiska miljön formas utifrån barnens lust till lek. Den psykiska miljön, lekklimatet och pedagogernas inställning måste präglas av tolerans och respekt för leken. Ett tolerant klimat som erbjuder stor frihet och gott om utrymme för utlevelse och spontanitet ger den viktiga och utvecklande leken näring. (Granberg, 2004, s. 79; Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 116)

Barnens nyfikenhet, spontanitet och lek bör vara det centrala i dagvården. Dagvårdens innehåll ska styras av processerna, d.v.s. händelseförloppen, upplevelserna och erfarenheterna som barnen gör. Mångfald, frihet, tolerans och tilltro till barnens egen förmåga är frågor som bör betonas. Många gånger tämjs barnens leklyst av strama planer och stark vuxenstyrning. Leklyst som begränsas väcker vrede, vilket ofta leder till krav på mer kontroll och fasta ramar av de vuxna. Ju mer tolerant daghemmets klimat är, desto färre begränsningar behövs det. (Granberg, 2004, s. 80)

6.2 Pedagoger

Även om barn får leka fritt i daghemmet ska de inte överges och lämnas ensamma. Det kan uppstå ojämlika situationer där starkare barn styr de svagare och därför ska pedagoger alltid finnas till hands för att stödja och hjälpa både enskilda barn och leken. Närvaron av pedagoger behövs också för att hålla uppsikt över leken och se till att den inte går överstyr. Pedagogens närvaro är viktig, speciellt för yngre barn. Närvaron är en förutsättning för lekro, meningsskapande och utveckling. Pedagoger fungerar som en trygg bas för barnen dit de kan söka sig för att få tröst, uppmuntran eller känslomässig påfyllning. Barnet tankar trygghet hos pedagoger och kan sedan återgå till leken. Detta innebär att barnets anknytningsbehov tillgodoses, d.v.s. behovet av beskydd, tröst och trygghet. Pedagogens närvaro kan vara avgörande för om leken blir en spännande och lustfylld stund på dagen eller om barnet blir passivt och drar sig undan. (Granberg, 2004, s. 83-85; Broberg, Hagström & Broberg, 2012, s. 213, 217)

Pedagoger och barn kan även mötas i leken. Pedagogen besjälar tingen, laddar dem med innebörd och ger dem liv och betydelse. Pedagogerna ska kunna ge sig hän åt leken och låta sig absorberas in i den. Intresse och engagemang är viktigt för att vara en bra lekande pedagog. Leken sker tillsammans med barnen och på deras villkor. Detta går emot Leontjevs åsikt (se ovan, s. 14) om att vuxna inte kan leka med barn för då uppstår en lärosituation istället för lek. (Granberg, 2004, s. 83-85; Jensen & Harvard, 2009, s. 87)

Det är inte alltid som pedagogerna har tid och möjlighet att ägna sig åt lek med barn, pedagogerna kan också innebära ett hinder för barns lek. Ofta måste barnen avbryta sin lek eftersom vuxenplanerade aktiviteter står på schemat. För barnen är leken viktig och väldigt seriös och de blir ofta både ledsna och förargade om de måste avbryta sin lek. Daghemmets fastlåsta rutiner och vuxenregler är direkt lekförstörande för barnen. Att alla barn styrs till att delta i samma aktiviteter samtidigt och eventuella lekförbud på speciella platser förhindrar den spontana leken. Alltför mycket ordning och renlighet förhindrar leken. (Granberg, 2004, s. 85-87)

En viktig del av pedagogens arbete är också att förhindra att könsroller styr barns lek. Alla barn ska få möjlighet att utvecklas utifrån sin egen personlighet. Det är viktigt att barnen får stöd i att utveckla sin könsidentitet samtidigt som de lär sig förstå och se varandras olikheter och likheter. Pedagogerna ska fungera som goda förebilder för barnen och respektera både flickors och pojkars lek. Flickor kan behöva uppmuntran till att hävda sig och delta i mera vilda lekar medan pojkarna kan behöva uppmuntras till att lyssna och delta i lekar med inslag av vård och omsorg. Det är viktigt att pedagogerna strävar efter att överskrida de traditionella könsgränserna och visar åt barnen att de t.ex. både kan reparera saker och busa tillsammans med barnen, samtidigt som de även kan städa och ägna sig åt omsorg. Varje pedagog bör tänka på genusperspektivet och reflektera över sitt agerande, sitt språkbruk och sitt sätt att bemöta barnen. Att kunna skilja på vad som är könsrollsmönster och vad som är personlighet är viktigt för att både flickor och pojkar ska få möjlighet att utvecklas utifrån sina personliga förutsättningar. (Granberg, 2004, s. 88-91)

Pedagogen ska ge barnen den frihet som behövs för leken även om det ofta krävs indirekt eller direkt vägledning för en lyckad lek. Indirekt vägledning innebär att pedagogen berikar leken med fantasier eller lekmaterial. Beroende på barnens ålder, lekförmåga, lekens art och andra situationsbundna faktorer ska pedagogen kunna avgöra om det krävs ett ingripande i leken eller om hen ska vara en utomstående betraktare. Pedagogen visar sin uppskattning gentemot barnens lek genom att lyssna på barnen och kommunicera med dem. Hur pedagogen förhåller sig till leken inverkar ofta på huruvida barnet känner tillfredsställelse i sin lek. Det är viktigt att som pedagog förstå hur viktig leken är för bl.a. barnets fantasi, deras språkliga inläring, sociala kompetenser och fysiska aktiviteter. (Grunderna för planen för småbarnsfostran, s. 25-26)

6.3 Samspelet mellan barn

Hur ett barn utvecklas beror på den kultur och den miljö barnet växer upp i samt hur detta påverkar barnet. Ogden skriver i sin bok om en longitudinell undersökning gjord av Thomas, Chess och Birch där de undersökte 138 barns beteendestil och temperament under en tidsperiod på 10 år. De menar att barnen i viss omfattning också formar omgivningen utgående från sina egna behov. Hur barnet beter sig mot sin omgivning påverkar hur omgivningen reagerar på barnet. Barns utveckling bottnar alltså i samspelet mellan barnet och miljön i sin helhet. Utöver detta har varje barn ett unikt beteende, styrkor, svagheter och fallenheter som beror på det biologiska arvet. (Wikare, Andersson & Watsi, 2000, s. 18-20; Ogden, 1991, s. 45-47)

Barnets lek börjar genom att barn härmar andra och utvecklas senare till parallelllek (att leka bredvid varandra). Vid tre års ålder blir leken till en "fullständig lek" där barn börjar lära sig att leka med varandra. I femårsåldern visar sig den sociala utvecklingen tydligt, lekkamrater blir viktigare än lekmaterial och omgivning. Barnen går allt djupare in i leken och lär sig se på varandra på ett mer nyanserat sätt än tidigare. I femårsåldern börjar barnet få en klarare förståelse för att alla är olika, barn kan lätt acceptera detta bara de får en förklaring de kan förstå. I denna ålder är det också viktigt att barnet lär

sig förstå vad som är rätt och fel, mitt och ditt, sant och osant. (Wikare, Andersson & Watsi, 2000, s. 51-56, 75, 81)

Barn möter barn på olika sätt. Hur barn tar sig an olika livssituationer anses bero på grundläggande skillnader i vårt nervssystem och hur olika centrum i hjärnan reagerar på det som händer omkring oss. Temperamentskillnader ses redan tidigt i barns utveckling, ett svårt temperament brukar kännetecknas av att barn har låg frustrationstolerans, är svåra att trösta och har oregelbunden dygnsrytm. Samtidigt finns det också "svåruppvärmda barn" som har svårt att slappna av i obekanta miljöer eller med nya människor och känner sig hotade och rädda till en början. När de däremot kommit in i rutinerna vågar de vara nyfikna och utforskande. (Broberg, Hagström & Broberg, 2012, s. 133-139)

Vidare brukar man tala om sociabilitet, d.v.s. att det finns grundläggande skillnader i hur mycket man uppskattar kontakt med andra människor. Det finns barn som kan ge avkall på sina önskningar eller avbryta sina aktiviteter i utbyte mot att få vara tillsammans med andra. Samtidigt finns det barn som föredrar att leka själva framför att bli tvungna att kompromissa gällande sina önskningar med andra. Barn har alltså i olika hög grad behov av lek och samvaro. (Broberg, Hagström & Broberg, 2012, s. 133-139)

Trygga barn är bättre på att leka än otrygga barn. Ett tryggt barn kan skärma av sig och gå in i leken fullständigt, medan ett otryggt barn lätt blir stört och hoppar från det ena till det andra utan att riktigt hitta ro att leka. Vissa barn yrar mest runt och stör andras lek medan andra barn mest är tysta och passiva och istället iakttar andras lek. Det finns också barn som bara vill bestämma och har svårt att förstå att man måste ta hänsyn till andra. (Wikare, Andersson, Watsi, 2000, s. 87-89)

Det finns olika skäl till varför barn inte kan leka. När det gäller "bråklekar" där barn springer omkring och jagar varandra finns det barn som inte förstår när det är dags att sluta, att kompiserna tycker det gör ont när man drar så hårt i handen eller att kompiserna just nu helt enkelt inte orkar leka mera. Leken kan bara pågå så länge barnet vill vara med. När det gäller rollekar finns det barn som inte klarar av att följa reglerna som hör till en viss roll, detta kan bero på

att de inte vet om reglerna eller inte förstår när någon förklarar reglerna eller helt enkelt inte vill leka enligt dessa regler. (Wikare, Andersson, Watsi, 2000, s. 91-94)

För att kunna komma överens om hur man ska leka och gå till väga måste barnen behärska förmågan till inlevelse, empati och omtanke. Om barnet inte känner medkänsla kan det inte heller förstå varför ett annat barn känner på ett visst sätt och får då svårt att acceptera det. Detsamma gäller regler, om ett barn inte förstår moralbegreppen har det svårt att greppa varför saker och ting ska göras på ett visst sätt. Detta kan övas upp genom att man förklarar för barnet på ett tydligt och konkret sätt. Samtidigt måste barnet ha en rotad förståelse från tidigare för vad som är rätt och fel. (Wikare, Andersson, Watsi, 2000, s. 110-111)

Vissa barn kan vara "emotionellt avvikande", de har svårigheter med att anpassa sitt beteende och sätt att vara till samhällets normer och regler. Detta kan bero på mängder av olika aspekter såsom motorisk oro och rastlöshet, koncentrationssvårigheter, perceptionssvårigheter, passivitet eller bristande självbehärskning, utagerande beteende, svaga kommunikationsfärdigheter etc. (Ogden, 1991, s. 24-35)

Barn som inte vet hur man leker förstår inte att man kan bråka på skoj utan blir rädda på riktigt. För att en lek barn emellan ska fungera måste barnen behärska samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Barnen måste kunna komma överens om vad och hur de ska leka. Barnen måste också kunna visa hänsyn mot varandra och förstå om kamraten säger "sluta". Samtidigt måste barnen förstå att de ska turas om, det blir orättvist och tråkigt om bara den ena ska jaga hela tiden i tjuv och polis. (Wikare, Andersson, Watsi, 2000, s. 92-95, s. 110-111)

6.4 Leksaker och lekmaterial

I dagens samhälle är det vanligt att barn näst intill drunknar i mängder av leksaker. Det var först på 1930- och 40-talet som inköpta leksaker blev vanligt, före det lekte barnen med andra saker som de hade tillgång till, t.ex. kottar och pinnar. Med sin fantasi förvandlades de alldagliga föremålen till

spännande ting. En bra leksak är en sak som leder till lek, den fungerar som start eller inspiration. Dock har det uppmärksammats att ju mer konstruktionsmaterial (t.ex. pyssel och pärlplattor) det finns i daghemmet, desto mindre låtsaslek uppstår hos barnen. (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 123-125)

Barn ska ha tillgång till leksaker och material som lockar till lek, som inspirerar och stimulerar leken och som även ger möjlighet att utveckla leken. Det bör finnas olika sorters lekmaterial som alla har olika ändamål. Det ska finnas material som utmanar barnens fysiska förmågor, som väcker barns intresse att utforska och undersöka, som lockar fram fantasi och dramatiserande, som de kan använda för att imitera vuxnas handlingar samt material som barnen kan leka med i fantasifulla experiment och kreativt skapande. (Granberg, 2004, s. 81)

Daghemmets lekmaterial kan bestå av både inköpta leksaker men även av så kallat halvfabrikat, något som de vuxna kan anse som skräp. I barnens ögon kan skräpet vara ett riktigt fynd. Lekmaterialet ska vara placerat så det är synligt för barnen så de får en överblick över vilka saker det finns att leka med. Barnen ska få och kan använda sig av leksakerna på det sätt de själva vill, en plastbil kan lika bra fungera som en telefon i barnens lek. Leksakerna har därför inte endast en möjlighet, utan flera. Leken blir på så vis spännande, dubbeltydig och oförutsägbar. (Granberg, 2004, s. 81; Lillemyr, 2013, s. 49)

Med hjälp av leksaker kan barn lära sig att utföra många olika handlingar och samtidigt lära känna villkoren kring olika verksamheter. Barn kan uttrycka sina idéer, värderingar och ideal med leksaker. Tack vare detta är leksaker en betydelsefull resurs i arbetet med barn. Genom att välja ut vilka leksaker som finns i daghemmet riktas uppmärksamheten mot olika teman i den verkliga världen. Leksakerna överensstämmer med samhällets värderingar och speglar dem. (Nelson & Svensson, 2005, s. 38-40; Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 124)

Leksakernas betydelse kan komma att utgöra betydande funktioner i samhällsnyttig verksamhet. Barnen skapar en ny värld kring sig själva med hjälp av leksakerna, en leksaksvärld som knyter samman barnet med sin omgivning. Beroende på vilka leksaker barnen förses med och hur dessa

leksaker är relaterade till en redan existerande företeelse, har en stor betydelse för hur delaktiga barnen blir i samhällslivet. (Nelson & Svensson, 2005, s. 63)

6.5 Teknologin

Teknologin har kommit att spela en allt större roll i våra liv. Var och varannan har en smarttelefon, en läsplatta och en snabb internetuppkoppling. *”Det är ingen tvekan om att datoråldern har kommit för att stanna.”* (Lillemyr, 2013, s. 53). Teknologin kan upplevas som väldigt avancerad och komplex för vuxna som har fått lära sig använda den efterhand. För barnen är teknologin inte främmande och komplicerad, den är deras vardag. De upplever inte att teknologin håller på att ”ta över” och ställer sig inte negativa till den, som vuxna ofta gör. Teknologin ”bara är där” för barnen. (Nelson & Svensson, 2005, s. 50)

En pedagog inom dagvården ska sträva efter att ständigt utveckla sin verksamhet. Att vara medveten om de föränderliga behoven inom småbarnsfostran är viktigt. Detta innebär att pedagogen ska kunna tillämpa teknologin och uppmärksamma nyttan och möjligheterna hos den. Barnens populärkultur, främst media, avspeglar sig på barnens lek och är deras verklighet. Som pedagog bör man bekanta sig med populärkulturen och följa med utvecklingen inom den. (Grunderna för planen för småbarnsfostran, s. 25)

Det finns möjlighet att leka via t.ex. ett dataprogram. Enligt Lillemyr har det dock visat sig att detta ofta tar formen av lärande uppgifter och inte lek, något som barnen tydligt skiljer på. (Lillemyr, 2013, s. 51) Däremot anser Plowman & Stephen att datorn mera upplevs som ett lekredskap än ett pedagogiskt läromedel. Datorn kanske inte förklarar varför vissa svar är korrekta eller så kan barnet inte tyda anvisningarna eftersom läsförmågan inte är tillräckligt bra. Därför anses datorn mer vara ett lekredskap enligt dem. (Plowman & Stephen, 2005, s. 145-157)

Teknologi kan användas på flera olika sätt inom dagvården. Vårt samhälle är allt mer mediebaserat och det är nödvändigt att erbjuda utmanande situationer för barnen så de utvecklar färdigheter och kompetenser som passar in i dagens och morgondagens samhälle. Mediepedagogik passar bra även i dagvården eftersom barnen lever i mediebruset, precis som de vuxna. Att använda sig av olika tekniska verktyg är ett bra komplement till annan lek. (Lundgren Öman, 2014, s. 11-12; Hildén, 2005, s. 28)

Att arbeta mediepedagogiskt inom dagvården stimulerar socialt samspel och samarbete både mellan barn och mellan barnen och de vuxna. Många vuxna har en negativ syn på det digitala, en rädsla och ett motstånd som påverkar hur digitala verktyg tillåts inom dagvården. Det finns en rädsla för att det ska orsaka passiva och inaktiva barn som inte tar plats, varken i den fysiska eller den sociala världen. Rädslan baserar sig på omtänksamhet men oftast har den sitt ursprung i rädslan för det okända och för en snabb utveckling. (Lundgren Öman, 2014, s. 18, s. 42)

Med hjälp av t.ex. en projektor kan bilder, filmer och färger projiceras på en vägg. Det fångslar barnen och de kan uppleva att de själva är med i händelseförloppet. Barnen kliver snabbt in i fantasins värld och lekarna de leker smittar ofta av sig. Genom att byta bild på väggen kan leken utvecklas och upplevelsen fortsätter eller tar ny form. Med hjälp av musik och ljud kan leken få mer liv och nya vägar för berättande skapas. Endast fantasin sätter gränser för vad man kan göra med det som projiceras upp på väggen. (Lundgren Öman, 2014, s. 88-92)

Att använda sig av t.ex. dator, kamera, läsplatta eller projektor skapar mängder av möjligheter för barnen att använda sig av sin fantasi i leken. I och med att barnen får lära sig teknologin på ett lek- och lustfyllt sätt i ett tidigt skede i livet skapas goda förutsättningar för dem i framtiden. De digitala verktygen kan med fördel användas som ett komplement till de traditionella lekarna. Idag är det vanligt att barn ägnar mycket tid till tv och dator under sin fritid, därför är det viktigt att både föräldrarna och dagvården tillsammans ser till att det också ges utrymme för grovmotoriska lekar. (Lundgren Öman, 2014, s. 38; Hildén, 2005, s. 30)

7. Sammanfattning av teoridelen

I vår teoridel har vi gett läsarna en helhetsbild av vad fri lek är och varför den är så viktig för barn och deras utveckling. Vi definierade den fria leken i vårt tredje kapitel, men eftersom lek och speciellt fri lek är svårdefinierat tog vi med flera synsätt. Det framkommer att lek är något som har funnits sedan begynnelsen och att det inte enbart är människor som leker utan även vissa djur. Man kan även använda sig av lekteorier, kategoriseringar eller kriterier för att försöka förklara vad leken är. Leken är något självvalt och lustbetonat som i sig är tillfredsställande för barnet. Det finns många typer av lek, oftast skiljer man på fri lek och vuxenstyrd lek.

Vi använder oss också av olika teorier om lek för att påvisa hur leken anses påverka barnen och hur den fungerar. Fröbel lade grunden för dagens barnträdgårdar och han ansåg att barns lek är deras mest naturliga sätt att uttrycka sig på. Steiner menade att barn lägger grunden för sina kommande liv under sina första sju levnadsår. Därför behöver barn en lugn och trygg miljö för att få utvecklas genom lek och interaktion, där vuxna finns som goda förebilder.

Montessori säger att den fria leken kommer från en inneboende drivkraft och självständighet hos barnet, barnet känner själv vad det kan ha nytta av just nu. Piaget talar om olika utvecklingsstadier och menar att barn föds med vissa förmågor. Beteendet utvecklas sedan och påverkas av miljön men också av de medfödda faktorerna. Grundaren av den kulturhistoriska teorin Vygotskij menar att fram tills det att ett barn kan skilja på det visuella och det förnuftiga är det oförmöget att leka med något annat än det som finns framför det. Erikson anser att barn bearbetar upplevelser och känslor genom leken. Barn utvecklar även sin självständighet och sitt självbestämmande genom leken.

Leontjev anser att barn leker för att de vill, lusten att leka kommer inifrån. Han menar också att om en vuxen deltar i lek upphör det att vara en leksituation och blir en lärosituation istället. Malaguzzi är grundaren av Reggio Emilia-pedagogiken som lägger stor vikt vid goda lek- och lärmiljöer för barn. Det centrala i denna pedagogik är att barn själva ska få upptäcka världen på så många kreativa och nyanserade sätt som möjligt. Knutsdotter

Olofsson talar om barnens leksignaler. Utan leksignaler skulle barn inte kunna leka med andra eftersom de inte skulle förstå varandra. Barn använder fantasi när de leker, men Knutsdotter Olofsson anser att fantasin alltid baseras på verkligheten.

För barnen är leken en nödvändighet för utveckling och lärande. Leken i sig har inget mål, i många fall lär sig barn samtidigt som de leker men målet med leken är inte att lära sig. En förutsättning för lek är trygghet och tillit. Då barnet växer utvecklas även leken och en mängd färdigheter hos barnet. Genom leken får barnet utlopp för sin fantasi och kan bearbeta intryck och upplevelser. Barnet samlar på sig nya erfarenheter när det leker, erfarenheter som befästs och blir till nya kunskaper.

Det är viktigt att miljön i daghemmet är lekfrämjande och stimulerande. Är lekmiljön mångsidig, flexibel, trygg och positiv väcks en lust hos barnen att leka och utforska. Ett tolerant klimat vid daghemmet där barnen ges både tid, lov och utrymme att leka främjar leken och barnet kan lära sig via den. Även pedagogen har en viktig inverkan på barns fria lek, pedagogen kan fungera både som ett hinder för leken men även som en lekbefrämjare. Pedagogens närvaro är viktig för att barnen ska kunna leka tryggt. De andra barnen i gruppen vid daghemmet påverkar också till stor del leken. För att en lek ska fungera måste barnen behärska samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Leksaker och lekmaterial påverkar också barns lek. En bra leksak är en sak som leder till lek, som inspirerar och stimulerar leken, samt ger möjlighet att utveckla leken.

Slutligen lyfter vi fram teknologin som kan ha en inverkan på barns fria lek. Som pedagog ska man kunna tillämpa teknologin och vara medveten om nyttan och möjligheterna med den. Att använda sig av olika tekniska verktyg är ett bra komplement till annan lek. Idag är det vanligt att barn ägnar mycket av sin fritid åt exempelvis spel på surfplattor, därför är det även viktigt att se till att det ges tillräckligt med tid för grovmotoriska lekar.

8. Undersökningens genomförande

I detta kapitel förklarar vi hur vi har utfört vår undersökning. Vi kommer att redovisa orsaken till att vi har valt en kvalitativ undersökningsmetod och hur vi valt våra respondenter. Vi tar även upp hur vi tar hänsyn till sekretessen i vårt lärdomsprov samt vilken analysmetod vi har använt.

Inför våra intervjuer använde vi oss av Steiner Kvaless bok "Den kvalitativa forskningsintervjun" (2009). Vi har beaktat Kvaless sju stadier i planeringen av intervjufrågorna och t.ex. haft i åtanke att inte ställa ledande frågor. I intervjuerna använde vi dock relevanta följdfrågor som gjorde att respondenterna höll sig till ämnet. På detta sätt fick vi svar på eventuella frågor som uppkom efter respondentens svar. Vi ställde även sonderande frågor, det vill säga frågor som "vill du berätta något mera?", "kan du ge fler exempel?" eller "har du något mer att tillägga?". Dessa frågor ställs så att respondenten får tillägga något om hen känner att det ännu finns något relevant att säga utan att intervjuaren påverkar svaret. (Kvale, 2009, s. 36-41, s. 150-152)

8.1 Metodval

Vi valde att använda oss av en kvalitativ undersökningsmetod i vårt lärdomsprov. Vi valde en kvalitativ undersökningsmetod framom en kvantitativ eftersom vi anser att det är svårt att få fram mätbara resultat när vi vill ta reda på om barns fria lek har förändrats. En kvalitativ undersökningsmetod med intervjuer faller sig mycket mer naturlig och självklar i detta fall. Vi anser att kvalitativa intervjuer ger en djupare inblick i pedagogernas syn på den fria leken jämfört med en kvantitativ metod, t.ex. en enkät. Vid intervjuer är det möjligt att ställa relevanta följdfrågor om respondenternas svar är otillräckliga, något som inte är möjligt i en enkät.

Under en intervju är det även möjligt att förklara intervjufrågorna mer ingående om ett sådant behov finns. Svaren vi får vid en intervju är mer personliga och att träffa respondenterna personligen skapar förtroende mellan respondent och intervjuare. Många har även lättare att uttrycka sig muntligt

än skriftligt, respondenterna behöver inte sätta tid på att formulera sig korrekt utan kan svara på frågorna mer naturligt. Genom att använda oss av en kvalitativ intervju kunde vi också säkerställa att vi fick tillräckligt med svar i tid. Skulle vi ha använt oss av en kvantitativ enkät och skickat ut den till respondenterna är det inte säkert att vi skulle ha fått in alla enkäter och inte heller i tid.

För oss kändes en kvalitativ intervju som det bästa och mest naturliga valet. I och med att vi studerar inom det sociala området uppskattar vi att tala med människor personligen. Enligt Kvale (2009, s. 15) är samtal en grundsten i mänskligt samspel. Genom samtal lär vi känna andra människor och får kunskap om deras liv och erfarenheter. Vi valde att utföra intervjuerna muntligt för att vi ville få fram pedagogernas personliga erfarenheter kring den fria leken. En muntlig intervju ger också mer utförliga svar än vad en enkät ger.

8.2 Val av respondenter

Kravet på respondenterna var att de skulle vara barnträdgårdslärare och ha minst 20 års arbetserfarenhet. Respondenten skulle helst ha arbetat så länge som möjligt på samma arbetsplats. Vi försökte få en spridning bland daghemmen i Svenskosterbotten och kontaktade därför olika daghem i nejden. Vi hade mejlkontakt med både daghemsföreståndare och möjliga respondenter och vi kunde snabbt bestämma tidpunkt för intervjutillfällena. Vi erbjöd respondenterna att ta del av frågorna på förhand men endast en ville ta del av dem före intervjutillfället. Intervjuerna utfördes med sex olika barnträdgårdslärare i Vasa, Malax, Jakobstad, Oravais och Korsholm.

8.3 Datainsamling och sekretess

Intervjuerna gjordes under februari och mars 2016. Intervjuerna gjordes på respondenternas arbetsplats i ett avskilt rum. Före intervjun informerade vi om att vi kommer att spela in det som sägs, men att endast vi kommer att ta del av denna inspelning och att den senare kommer att raderas. Vi berättade

också att respondenternas svar förblir anonyma och att deras identitet inte kommer att avslöjas i lärdomsprovet. Vi spelade in intervjun på mobiltelefon och antecknade samtidigt på dator för att underlätta analysprocessen.

8.4 Analyismetod

När vi analyserade intervjuerna använde vi oss av meningskoncentrering som enligt Kvale (2009, s. 221) betyder att man formulerar respondenternas svar mer koncist. Först läste vi genom alla intervjuer för att få en helhetsuppfattning. Efter detta sållade vi bort det som inte var relevant för vårt syfte ur respondenternas svar. Vi formulerade om svaren till kortare och mer exakta meningar. När vi analyserade intervjuerna fokuserade vi på att hitta likheter men även olikheter mellan respondenternas svar. Medan vi analyserade intervjuerna sållade vi ytterligare bort sådant som inte svarade på vårt syfte.

Vi har använt oss av citat i analysen. Det gjorde vi för att lyfta fram det vi anser att respondenterna har uttryckt speciellt bra. Citaten ger läsarna en tydligare bild av respondenternas tankar och svar. Då vi citerar använder vi oss av kursiv stil och citattecken.

9. Analys och sammanfattning

I detta kapitel kommer vi att redovisa resultaten från våra intervjuer med sex barnträdgårdslärare som alla har över 20 års arbetserfarenhet. Under vår analys av intervjuerna lyfter vi fram det mest relevanta i respondenternas svar som anknöt till lärdomsprovets syfte. Vi redogör för samband, likheter och olikheter i respondenternas svar. Vi kommer att redovisa om det har skett förändringar i den fria leken under de senaste 20 åren.

De centrala frågeställningarna i vårt lärdomsprov är: Vad brukade barn leka för 20 år sedan? Vad leker barn idag? Hur länge får barn leka fritt och ostört under en dag på daghemmet? Har barns fria lek förändrats under de senaste 20 åren och i så fall hur? Allt detta ville vi få svar på i intervjuerna med respondenterna.

9.1 Lekmiljön och leksaker

Vi ville ta reda på om förändringar i lekmiljön vid daghemmen har påverkat barns fria lek. Lekmiljön innefattar även lekmaterial och leksaker. Enligt Grunderna för planen för småbarnsfostran är en fungerande, positiv och trivsamt miljö stimulerande för barns lust att leka, utforska och röra på sig. Granberg (2004) poängterar att miljön och lekredskapen i daghem bör vara utformade så att barn inspireras, lockas och utmanas till lek.

Det framkom i alla intervjuer att det årligen sker små förnyelser av lekmaterial i daghemmen, både ute och inne. Många daghem får stöd från föräldraföreningar i och med att daghemmets budget är liten. Lekmaterial behöver bytas ut för att lekmiljön ska vara stimulerande för barnen. Vissa pedagoger betonade att en hemlik miljö gynnar barnens lek. En av respondenterna ansåg att barn leker bättre i små utrymmen eftersom de då måste samsas mera och lär sig ta hänsyn till varandra.

Flera av respondenterna nämnde att en del leksaker kan och bör läggas i förvar för att inte skapa överstimulans och för att sedan kunna plockas fram och byta plats med en annan leksak. Detta görs för att skapa variation och en stimulerande lekmiljö för barnen. En av respondenterna nämnde att på grund av EU-regler har flera leksaker, både ute och inne, förbjudits för att förhindra olyckor och för att göra det säkrare för barnen. Exempelvis ska lekställningar ha stötdämpande underlag och alla plastleksaker ska testats för kemikalier, en liten mängd kan godkännas men annars förbjuds leksaken. (Child safety Europe, 2003, s. 23)

9.2 Behovet av leksaker

Orsaken till att vi valt att fråga angående barns behov av leksaker är att vi ville ta reda på om barn idag behöver leksaker, både inomhus och utomhus, för att kunna leka fritt. Vi frågade gällande behovet av leksaker i nuläget men även hur det såg ut för 20 år sedan för att kunna jämföra och se om det har skett en förändring.

Fem av sex respondenter sade att leksaker behövs i mindre grad utomhus än inomhus, både för 20 år sedan och nu. I intervjun med den sjätte respondenten framkom inget som tyder på att behovet av leksaker är olika utomhus och inomhus. Några respondenter lyfte fram skogen som ett ställe där barn inte behöver leksaker överhuvudtaget. De menade att i skogen kan barnen leka utan hinder och konflikter, inget kan gå sönder och barn får vara barn. En av respondenterna poängterar att barnen samspekar mycket bättre i skogen. Alla behövs för att bära en stor trästock, eller bygga en koja. *”De glömmer bort att vara osams.”*

Respondenterna var eniga om att leksaker behövs till en viss grad men att behovet varierar från barn till barn. Alla respondenter ansåg att det idag finns ett väldigt stort utbud av leksaker. *”Vi har själva skapat behovet av leksaker.”* En av respondenterna sade klart och tydligt att barn generellt behöver fler leksaker idag jämfört med förut. En respondent ansåg att barnen även anpassar gamla leksaker till nya lekar. En kloss blir ett svärd, påklädningsbänken i farstun blir en stor båt. På så sätt får leksakerna nytt liv.

9.3 Tid för fri lek

Innan intervjuerna hade vi en uppfattning om att barn idag får mindre tid till att leka fri lek inom dagvården. Därför frågade vi i intervjuerna hur mycket tid som ägnas åt den fria leken idag och jämförde även detta med tidsanvändningen för 20 år sedan. Enligt Granberg (2004) fungerar daghemmets fastlåsta rutiner och vuxenplanerade aktiviteter som direkt lekförstörande för barnen och därför ville vi ta reda på hur mycket tid som faktiskt ägnas åt enbart lek.

Fyra av våra respondenter ansåg att det fanns mera tid för fri lek förut. Idag finns det så mycket annat som ska hinnas med. Idag läggs större betoning på språket, matematiken och andra skolförberedande aktiviteter. Endast en ansåg att det finns mera tid för fri lek idag och sa att halva dagen består av fri lek. En av respondenterna ansåg att tiden för fri lek är densamma idag. Alla respondenter sa att förmiddagarna är ägnade främst åt styrda aktiviteter medan eftermiddagarna rymmer mer tid för fri lek. På grund av detta får

”halvdagsbarn” leka fritt mycket mindre än heldagsbarn. *”Timmarna måste ju tas någonstans ifrån.”*

9.4 Pedagogens inverkan

Vi ville ta reda på i vilka situationer det enligt pedagogen krävs ingripanden i barns fria lek. Med ingripanden menas att avbryta, sätta igång eller styra om leken. Pedagogens uppgift är att värna om leken och hålla uppsikt över den. Som Granberg (2004) skriver ska pedagogen kunna gå in i leken och inspirera barnen men även veta när det är dags att ta ett steg tillbaka och låta barnen leka ostört.

Alla respondenter var enade om att det ibland krävs ingripanden i leken, t.ex. när leken går överstyr och om konflikter eller mobbning uppkommer. Ibland behöver barnen också hjälp med att förstå lekens uppbyggnad och komma igång med den. Två av respondenterna upplevde att barn idag har svårt att koncentrera sig på en sak och därför har svårt att leka samma lek en längre stund.

Respondenterna var eniga om att pedagogen ska vara lyhörd och inspirerande och vid behov gå in och stöda den fria leken men sedan kunna lämna den ifred. En av respondenterna ansåg att alla rutiner på daghemmet är ett störningsmoment för den fria leken. *”När hinner man bara vara barn och göra det man vill göra?”*

9.5 Teknologin i dagvården

Då vi planerade och utformade intervjufrågorna fanns ursprungligen inte frågan om teknologin med. Redan under den första intervjun kom ämnet teknologi upp av sig självt och det föll sig naturligt att fråga om teknologianvändningen i dagvården. Efter den första intervjun inkluderade vi frågan om teknologi i vår undersökning. I *Grunderna för planen för småbarnsfostran* nämns det att pedagogen ska kunna tillämpa teknologin och uppmärksamma nyttan och möjligheterna med den. Eftersom teknologin blivit mer allmänt förekommande i vardagen ansåg vi frågan vara relevant.

På alla de daghem där respondenterna arbetade användes knappt någon teknologi alls om man bortser från musikspelare. En av respondenterna berättade att de ibland visar film projicerad på en vägg, vilket är väldigt populärt hos barnen. Det fanns även barn som hade svårt att somna under vilan och istället fick se ett videoklipp via telefon för att kunna varva ner och vila.

Respondenterna sade att då den nya läroplanen träder i kraft kommer alla förskoleklasser att få ipads i pedagogiskt syfte. Inget av de daghem där respondenterna arbetar erbjöd barnen tillgång till datorspel eller spel på surfplatta eller liknande. De flesta av respondenterna ansåg att barnen får en tillräckligt stor dos av teknologi hemma och på fritiden, därför ansåg respondenterna att det inte behövs i dagvården.

Det framkom i majoriteten av intervjuerna att barnens lek och fritid i stor utsträckning präglas av teknologi och spel. Lekarna är väldigt influerade av dagens spel och film och dess karaktärer. En av respondenterna berättade att några barn var näst intill besatta av ett spel och till och med smuglade in en telefon vid ett tillfälle. Flera respondenter sade att då barnen berättar vad de har gjort är svaren ofta att de har spelat spel på surfplattor. Vissa barn planerar även sina besök hos en vän utgående från när denna vän har speldag.

9.6 Förändringar i den fria leken

Slutligen analyserade vi frågan om lekens eventuella förändring under de senaste 20 åren, den fråga som kan anses vara kärnan i hela vår undersökning. Eftersom samhället har förändrats antog vi att barns fria lek också har förändrats. Som pedagogen Knutsdotter Olofsson sagt och som det även står i *Grunderna för planen för småbarnsfostran* använder barnen sig av allt som de har sett, hört och varit med om när de leker. Detta styrker vår teori om att leken idag inte ser ut på samma sätt som för 20 år sedan.

Alla respondenter var eniga om att barn lekte hemlekar och djurlekar mycket oftare tidigare jämfört med idag. Att bygga med klossar var också populärt och det är det än idag. Barn bygger gärna och leker det som händer runt omkring dem. Alla respondenter var ense om att tempot i samhället är högre idag, både

inom dagvårdsverksamheten och hemma. Idag får barn väldigt mycket stimulans och intryck från olika håll, det är mera fritidsaktiviteter, högre tempo i filmer, snabba spel och en stressigare vardag. Allt detta påverkar barnen och deras lek. Alla respondenter var eniga om att barnen leker det de ser och upplever. På så sätt har det skett en naturlig förändring i barns lek, eftersom barnen idag har en helt annan vardag och livsmiljö. *”Barn är barn i alla tider men miljön och allt som händer runt om påverkar och formar dem.”*

Respondenterna hade olika erfarenheter av vilka lekar som inte längre finns. Vissa gamla lekar har helt fallit bort medan andra leks flitigt än idag. Två av respondenterna menar att det är viktigt som pedagog att upprätthålla traditioner och traditionella lekar. På de daghem där barnen fått lära sig hur man leker de traditionella lekarna kan de självmant börja leka dessa lekar. De flesta av respondenterna ansåg att djurlekar och familjelekar är lekar som alltid har funnits och som finns kvar än idag, om än i mindre grad. Respondenterna var enade om att lekarnas popularitet går i vågor, exempelvis prinsesslekar har ökat explosionsartat sedan Disneyfilmen ”Frozen” kom ut.

Hälften av respondenterna upplevde att fler barn idag inte kan leka jämfört med för 20 år sedan. Dessa respondenter trodde att detta beror på bristande tid och engagemang från föräldrarna. På grund av detta ansåg dessa respondenter också att barn idag har sämre social kompetens och bristande empatisk förmåga jämfört med för 20 år sedan. Barnen har helt enkelt inte fått lära sig att interagera med andra. Två av respondenterna ansåg att barn idag har sämre fantasi, något respondenterna trodde kunde bero på den enorma mängd intryck barn får i dag, samt tillgång till mer avancerade leksaker.

9.7 Sammanfattning av analysen

Av analysen framkom det att leksaker behövs i mindre grad utomhus än inomhus, både för 20 år sedan och idag. Skogen lyftes fram som en plats där leksaker inte behövs över huvud taget. Det framkom att barn leker obehindrat och utan konflikter i skogen. Respondenterna var eniga om att leksaker

behövs till en viss grad men att behovet varierar från barn till barn. *”Vi har själva skapat behovet av leksaker”*.

En pedagog kan ibland behöva avbryta, sätta igång eller styra om barns lek. Respondenterna var eniga om att det ibland krävs ingripanden i leken. Vid behov ska pedagogen kunna gå in i leken för att stöda den men hen ska även kunna ta ett steg tillbaka och lämna leken i fred. Dessutom ansåg respondenterna att pedagogen ska vara lyhörd och inspirerande för barnens lek.

Respondenterna använde sig väldigt sällan av teknologi på sin arbetsplats. Någon enstaka kunde visa ett kort videoklipp på en mobiltelefon eller använda sig av en projektor för att visa film. I majoriteten av intervjuerna framkom det att barn idag ägnar sig väldigt mycket åt lek som är influerad av populärkulturen. Dessutom framkom det att barnens fritid präglas i stor utsträckning av teknologi och spel.

Majoriteten av respondenterna ansåg att det finns mindre tid för fri lek idag jämfört med för 20 år sedan. Endast en ansåg att det finns mer tid för fri lek idag och en annan ansåg att tiden för fri lek är densamma. Alla respondenter var ense om att barn leker hem- och djurlekar i mindre utsträckning idag jämfört med för 20 år sedan. Respondenterna ansåg att barn idag får mycket mer stimulans jämfört med tidigare. Detta kan enligt respondenterna bero på fler fritidsaktiveter, högre tempo i filmer och en stressigare vardag.

Respondenterna ansåg att det har skett en naturlig förändring i barns fria lek i och med att barnen leker det de upplever. *”Barn är barn i alla tider men miljön och allt som händer runt om påverkar och formar dem”*. Hälften av respondenterna ansåg att barn idag leker sämre jämfört med för 20 år sedan. Detta trodde respondenterna kunde bero på bristande tid och engagemang från föräldrarna, något som resulterat i sämre social kompetens och bristande empatisk förmåga.

10. Slutdiskussion

I detta kapitel kommer vi att återkoppla vårt analysresultat till syftet för att se om det besvarar våra frågeställningar. När vi inledde skrivandet av vårt lärdomsprov var vår förmodan att den fria leken har förändrats under de senaste 20 åren. Eftersom vi själva var barn i dagvård för ca 20 år sedan har vi kunnat jämföra barns lekbeteende idag med hur det var då vi själva var barn. Vi antog att möjliga orsaker till förändringar i lekbeteendet kan ha uppkommit till följd av teknologins framfart, samt till följd av dagens stressade och prestationsinriktade samhälle. Därför har våra centrala frågeställningar i vårt lärdomsprov varit: Vad brukade barn leka för 20 år sedan? Vad leker barn idag? Hur länge får barn leka fritt och ostört under en dag på daghemmet? Har barns fria lek förändrats under de senaste 20 åren och i så fall hur?

I vår teoridel framkom det hur viktig den fria leken är för barn. Vi behandlade även vilka faktorer som kan påverka barns lek och som eventuellt bidragit till lekens förändring. Under våra intervjuer fick vi ta del av respondenternas erfarenheter och tankar kring den fria leken och dess eventuella förändring. Genom undersökningen och detta lärdomsprov kunde vi komma fram till en slutsats.

Den huvudsakliga slutsatsen vi har kommit fram till, är att barns fria lek till viss del har förändrats. Eftersom barn leker det de har upplevt har många av barnens lekar förändrats som en följd av samhällets förändring. Idag har barn betydligt större och lättare tillgång till exempelvis filmer, musik, spel men även böcker. På grund av detta får barn idag väldigt mycket influenser och stimuli som påverkar barns lek. Dock finns det även gamla lekar som fortfarande finns kvar, t.ex. hemlekar, djurlekar, lek med klossar och ”Tjärapytts”.

Under våra intervjuer framkom det att på de daghem där pedagogerna lärde barnen leka gamla, traditionella lekar, levde lekarna vidare. Detta var inte fallet i de daghem där sådana lekar inte lärdes ut. Vi anser att gamla traditioner såsom lekar, sånger och ramsor, är en rikedom som är viktig att föra vidare till kommande generationer. Traditioner och seder skapar

gemenskap mellan barn och vuxna samtidigt som de lär barnen något om vår kultur och vår historia.

Något som vi ständigt kommit i kontakt med under skrivprocessen och undersökningen är barnens populärkultur. Eftersom barn leker det de har upplevt är det naturligt att deras lek influeras av det de ser, hör, och kommer i kontakt med via t.ex. tv, datorspel och musik. Vi anser att man som pedagog bör följa med i barnens populärkultur för att förstå varifrån barnens lekar kan komma och vad leken går ut på. Som pedagog är det bra att vara nytänkande och kreativ i sitt arbete och våga ta in inslag av barnens populärkultur i aktiviteterna inom dagvården.

I flera av intervjuerna fick vi höra att många barn leker sämre idag. Respondenterna trodde att detta kunde bero på att barn inte har fått lära sig hur man leker. Respondenterna trodde att detta var en följd av föräldrarnas bristande tid och engagemang, d.v.s. att många föräldrar idag helt enkelt inte leker med sina barn. Det har blivit allt vanligare att föräldrar ger barnen t.ex. en surfplatta eller en telefon som sysselsättning. Som resultat av allt detta får barn mindre tid att interagera med en annan individ. Det här kan vara en av orsakerna till att allt fler barn idag har sämre fantasi och svagare social kompetens, något som kom fram under intervjuerna. Vi tror och tycker att det är ytterst viktigt att man som förälder tar sig tid att umgås och leka med sitt barn.

Att forska i den fria leken har varit intressant och givande. Det är ett brett område och för oss finns det fortfarande mycket outforskat. Vi hade gärna fördjupat oss mer i familjrelationernas, etnicitetens och genus inverkan på den fria leken. Vi tror att det t.ex. finns stora skillnader i hur familjer främjar den fria leken. Det här är exempel på vidare forskning för kommande lärdomsprov. Något som också skulle vara intressant är att forska ännu längre bakåt i lekens historia samt att göra en liknande undersökning om 10-20 år. Eftersom samhället hela tiden förändras är det troligt att även leken förändras samtidigt. De senaste 20 åren har teknologins och samhällets utveckling gått framåt med stormsteg och det blir intressant att se hur samhället ser ut om ytterligare 20 år.

I det stora hela har arbetet med detta lärdomsprov löpt bra. Vi är nöjda med vad vi har åstadkommit, samarbetet har fungerat bra och vi höll vårt skrivschema. Dock finns det några saker vi hade kunnat göra annorlunda. Under våra intervjuer märkte vi att några av våra intervjufrågor gick in i varandra, det hände flera gånger att respondenterna svarade på två frågor samtidigt utan att ens veta om det. Validiteten, d.v.s. att man verkligen mäter det man vill mäta, var därför kanske inte den bästa. Av den anledningen var våra intervjufrågor inte helt optimala för syftet. Vi hade kunnat ändra på våra intervjufrågor och gjort dem ännu tydligare och mer åtskilda. Under intervjuerna kunde vi ändå ställa följdfrågor för att få ett mer utförligt svar om några oklarheter uppstod. För ett mer tillförlitligt analysresultat hade vi också kunnat intervjua fler respondenter från ett större område.

Genom vårt lärdomsprov har vi fått en djupare förståelse och större respekt för den fria leken. Efter att ha skrivit detta lärdomsprov kan vi omöjligt klassa leken som ett meningslöst tidsfördriv. Vi har fått en djupare insikt i betydelsen av den fria leken och kommer att arbeta på ett lekbefrämjande sätt. Detta kan vi ta med oss och ha nytta av i våra framtida arbeten. Vi har även fått nya insikter i hur teknologin kan användas för att främja den fria leken, något vi tror kan berika barnens lek i dagvården. Oavsett hur samhället utvecklas kommer barn alltid att vara barn och ha lust att leka.

Källförteckning

Broberg, M., Hagström, B. & Broberg, A., 2012. *Anknytning i förskolan – Vikten av trygghet för lek och lärande*. Stockholm: Natur & Kultur.

Child Safety Europe, 2003. *Child safety regulations standards*. (<http://www.childsafetyeurope.org/publications/info/child-safety-regulations-standards.pdf> Hämtat 5.4.2016)

Egidius, H., 2009. *Pedagogik för 2000-talet*. Stockholm: Natur & kultur.

Elkind, D., 1976. *Barn och unga i Piagets psykologi*. Stockholm: Natur och kultur.

Forsell, A., 2011. *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber AB.

Granberg, A., 2004. *Småbarnslek – En livsnödvändighet*. Stockholm: Liber.

Gustafsson, L.H., 2013. *Leka för livet*. Stockholm: Norstedts.

Hangård Rasmussen, T., 1979. *Lekens betydelse*. Lund: LiberLäromedel.

Hildén, A., 2005. *Datorlek i förskolan*. Malmö: Elevdata.

Institutet för hälsa och välfärd, 2005. *Grunderna för planen för småbarnsfostran*.

(https://www.thl.fi/documents/605877/747474/vasu_svenska.pdf Hämtat: 18.1.2016)

Jensen, M., 2013. *Lekteorier*. Lund: Studentlitteratur.

Jensen, M. & Harvard, Å. (red.), 2009. *Leka för att lära – utveckling, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.

- Knutsdotter Olofsson, B., 2003. *I lekens värld*. Stockholm: Liber Ab.
- Kragh-Müller, G. (red.), Ørsted Andersen, F. (red.) & Veje Hvitved, L., 2012. *Goda lärmiljöer för barn*. Lund: Studentlitteratur.
- Kranich, E-M., 2002. *Barnet i utveckling*. Järna: Tellebybokförlag.
- Kvale, S., 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lillemyr, O.F., 2002. *Lek – upplevelse – lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Lillemyr, O.F., 2013. *Lek på allvar – en spännande utmaning*. Stockholm: Liber.
- Lillemyr, O.F., 1990. *Lek på allvar – Teorier om lek under förskoleåren*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindqvist, G., 1996. *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundgren Öhman, U-K., 2014. *Mediepedagogik på barnens villkor*. Stockholm: Lärarförlaget.
- Nelson, A. & Svensson, K., 2005. *Barn och leksaker i lek och lärande*. Stockholm: Liber.
- Ogden, T., 1991. *Specialpedagogik – Att förstå och hjälpa beteendestörda elever*. Lund: Studentlitteratur.
- Plowman, L. & Stephen, C., 2005. Children, play and computers in pre-school education. *British Journal of Educational Technology*, 36(2), s. 145-157.

Pramling Samuelsson, I., Asplund Carlsson, M., 2003. *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.

Smidt, S., 2011. *Vygotskij och de små och yngre barnens lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Wikare, U., Andersson, B. & Watsi, C., 2000. *Förskola, skola och fritidshem*. Stockholm: Liber AB.

Öhman, M., 2011. *Det viktigaste är att få leka*. Stockholm: Liber AB.

Öman, B-L., 1991. *Fröbels lek teori och lekgåvor*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Intervjufrågor

1. Hur länge har du arbetat med barn?
2. Hur länge har du arbetat på denna arbetsplats? Har något förnyats under denna tid?
3. Hur länge fick barnen leka fritt en dag på daghemmet för 20 år sedan?
4. Hur länge får barnen leka fritt en dag på daghemmet, i nuläget?
5. Vad brukade barn leka för 20 år sen?
6. Vad leker barn nuförtiden?
7. I vilka situationer krävs det ingripande i barnens fria lek? T.ex. avbryta, sätta igång eller styra om leken ...
8. Behöver barn idag leksaker för att kunna leka fritt?
9. Behövde barn förut leksaker för att kunna leka fritt?
10. Används teknologi i daghemmet?
11. Har du några personliga erfarenheter av lekar som är helt nya eller som inte längre finns?